

Ministerstwo
Spraw Wewnętrznych
i Administracji

Zwiększanie świadomości Polaków, którzy mogą być narażeni na handel ludźmi podczas wyjazdu za granicę

Warszawa, wrzesień 2017

Raport został opracowany w ramach projektu pt. Zwiększanie świadomości Polaków, którzy mogą być narażeni na handel ludźmi podczas wyjazdu za granicę. Projekt zrealizowany został w ramach Programu PL-15 Współpraca w obszarze Schengen i walka z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną, w tym przeciwdziałanie handlowi ludźmi oraz migracjom grup przestępczych.

Kontakt:

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji

Departament Analiz i Polityki Migracyjnej

Syreny 23

01-150 Warszawa

Raport został opracowany przez ekspertów zajmujących się przeciwdziałaniem handlowi ludźmi w Departamencie Analiz i Polityki Migracyjnej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji:

Joanna Sosnowska

Justyna Jarząbska

Radosław Kardaś

Agata Kobylińska

Marcelina Mroczkowska

Spis treści:

1. Wstęp.....	5
2. Norwegia w Raporcie Rady Europy 2017	8
3. Norwegia w Raporcie Trafficking in Persons 2017	9
4. Struktura organizacyjna administracji imigracyjnej w Norwegii.....	10
5. Norweskie instytucje zajmujące się identyfikacją oraz wsparciem ofiar handlu ludźmi	13
6. Podsumowanie	43

1. Wstęp

Od kilku lat Norwegia jest popularnym kierunkiem emigracji zarobkowej Polaków. Według danych SSB¹ (na dzień 01.01.2014 r.) Norwegię zamieszkiwało ok. 84 000 imigrantów z Polski, a wraz z urodzonymi w Norwegii dziećmi – ok. 91 000. Część Polaków nie rejestruje swojego pobytu i pracy, stąd w opinii polskiej służby zagranicznej rzeczywistą liczbę obywateli polskich w Norwegii można szacować na ok. 120 tysięcy. Liczba ta jest zmienna, głównie ze względu na przyjazdy na krótkie okresy oraz częstą rotację (zwłaszcza w firmach budowlanych) i wzrasta w sezonie prac w rolnictwie i budownictwie.

Na atrakcyjność Norwegii, jako miejsca pobytu i pracy Polaków, ma wpływ nie tylko stabilnie rozwijają się gospodarka i rozwinięty system socjalny, ale także wdrożone przez administrację rozwiązania, m. in. zniesienie z dniem 1.05.2009 r. przepisów przejściowych w dostępie do norweskiego rynku pracy oraz wprowadzony 1.10.2009 r. i objęty daleko idącą liberalizacją system certyfikatów rejestracji pobytu dla obywateli państw UE/EOG oraz członków ich rodzin.

W związku z dużym zainteresowaniem Polaków wyjazdami do pracy Norwegii, również w tym kraju zostały wykryte przypadki handlu ludźmi, w których ofiarami stali się Polacy. **W Norwegii odnotowano 4 przypadki obywateli Polski, wykorzystywanych w tzw. pracy niewolniczej (*forced labour*).** Wśród problemów części Polaków, jak i innych narodowości z państw Europy Wschodniej/Państw Bałtyckich przybywających do Norwegii i starających się utrzymać na norweskim rynku pracy Ambasada RP w Norwegii wymienia:

- brak lub niewielka wiedza o swoich prawach i brak znajomości norweskich przepisów prawnych, co wynika często z braku lub słabej znajomości j. norweskiego (państwo/gminy norweskie nie prowadzą darmowych kursów j. norweskiego dla obywateli państw UE, a koszt kursów jest bardzo wysoki),
- niezgłaszanie przypadków oszustw i niewywiązywania się pracodawców (w tym małych polskich firm działających na rynku norweskim) z kontraktów/umów o pracę dot. wypłacania ustalonych wynagrodzeń lub braku umów,
- groźby stosowane przez nieuczciwych pracodawców – skierowane także wobec rodzin w przypadku chęci zgłaszania przypadków nadużyć,

¹ Statistisk sentralbyrå – Główny Urząd Statystyczny w Norwegii

- nadużywanie alkoholu wynikające z problemów ze znalezieniem pracy.

Norweskie instytucje niosące pomoc osobom wykorzystywanym przez nieuczciwych pracodawców mają problemy z dotarciem do takich osób. Norwescy eksperci zwracają uwagę, że problemy te wynikają z faktu istnienia różnych grup narodowości, które *de facto* żyją obok norweskiego społeczeństwa integrując się z nim jedynie w ograniczonym stopniu.

Norwegia na mapie świata handlu ludźmi jest ujmowana przede wszystkim jako kraj docelowy, a także do pewnego stopnia również tranzytowy dla ofiar, które przewożone są w celu późniejszego wykorzystania seksualnego, pracy przymusowej oraz żebractwa. W mniejszym stopniu jest ona traktowana jako kraj pochodzenia ofiar handlu ludźmi, choć takie przypadki również się zdarzają.

Według raportu Krajowej Dyrekcji Policji za 2016 r., w Norwegii odnotowano 262 przypadki osób, które zidentyfikowano jako ofiary handlu ludźmi. Wśród ofiar było 197 kobiet, 46 mężczyzn, 18 dzieci. Większość zidentyfikowanych w Norwegii osób pochodziła z Nigerii oraz z Europy (Rumunia, Rosja, Albania, Polska i Bułgaria), Azji (Filipiny, Pakistan, Indie, Afganistan) i Afryki (Algieria, Erytrea, Kenia, Etiopia, Maroko, Sudan i Somalia). Ofiary głównie zmuszane były do prostytucji. Dużo mniejszy odsetek stanowiły osoby wykorzystywane w tzw. pracy niewolniczej – odnotowano 59 takich przypadków na liczbę 262. Należy dodać, że władze norweskie, jak również organizacje pozarządowe zwracają uwagę, że bardzo wiele przypadków zmuszania do pracy nie zostaje wykrytych.

Norwegia jest także krajem docelowym dla osób, które są zmuszane do żebractwa oraz kryminalnej działalności. Są oni sprowadzani do Norwegii, aby zarabiać pieniądze jako m.in. sprzedawcy kwiatów, uliczni muzycy, a także sprzedawcy narkotyków.

Norweski system oparty jest na elastycznym podejściu do zarządzania przypadkami handlu ludźmi, (ang. *flexible case management approach*), który umożliwia ofiarom tego przestępstwa dostęp do różnorodnych usług. Główną odpowiedzialność za organizowanie pomocy ofiarom handlu ludźmi ponoszą samorządy (ang. *municipalities*). Trzeba jednak zaznaczyć, że w praktyce odbywa się to w ścisłej współpracy między samorządem, administracją centralną, podmiotami prywatnymi, a także organizacjami pozarządowymi, takimi jak: Czerwony Krzyż, Armia Zbawienia czy Centrum Pro. Istnieją jednak różnice w sposobie organizowania różnych usług i stopnia w jakim są dostępne dla dorosłych i dzieci w różnych miastach.

Celem raportu jest analiza systemu identyfikacji oraz wsparcia ofiar handlu ludźmi w Norwegii. W publikacji zostały omówione także główne wnioski z Raportu Rady Europy 2017 oraz Raportu Trafficking in Persons 2017 dotyczące Norwegii. Autorzy raportu nacisk położyli na analizę poszczególnych instytucji działających w Norwegii, które zostały podzielone na trzy kategorie: państwowe, międzynarodowe oraz pozarządowe.

2. Norwegia w Raporcie Rady Europy 2017

Grupa ekspertów ds. przeciwdziałania handlowi ludźmi Rady Europy (GRETA) opublikowała w czerwcu 2017 r. raport o Norwegii², w którym analizuje wpływ ustawodawstwa i polityki na zwalczanie procederu handlu ludźmi oraz na ściganie przestępców handlu ludźmi. Szczególną uwagę zwrócono na działania podjęte w celu uwzględnienia nowych tendencji w handlu ludźmi i narażania dzieci na nielegalny handel.

Zgodnie z informacją zawartą w raporcie Norwegia poczyniła postępy w kilku dziedzinach, takich jak opracowanie ram prawnych poprzez zwiększenie maksymalnej kary za handel ludźmi do sześcioletniego pozbawienia wolności. Ponadto, GRETA doceniła utworzenie wyspecjalizowanych jednostek zajmujących się zwalczaniem handlu ludźmi w pięciu największych dzielnicach policji oraz starania mające na celu przeszkolenie specjalistów zajmujących się handlem ludźmi. Inne pozytywne zmiany to wykorzystanie domów dla dzieci (barnehus) do przeprowadzania wywiadów z ofiarami małoletnimi otwarcia przez Armię Zbawienia schroniska dla ofiar męskich. Należy również odnotować, że GRETA pozytywnie oceniła fakt, że organ zajmujący się odszkodowaniami w sprawach karnych, ang. *Criminal Injuries Compensation Authority*, w wielu przypadkach przyznał odszkodowania ofiarom handlu ludźmi.

Raport wskazuje również na obszary, które wymagają natychmiastowej poprawy. Władze norweskie zostały wezwane do ustanowienia sformalizowanego krajowego mechanizmu referencyjnego, który określi procedury i role wszystkich, którzy mogą mieć styczność z ofiarami handlu ludźmi oraz do poprawy identyfikacji ofiar handlu ludźmi wśród osób ubiegających się o azyl, migrantów oraz osób przebywających w centrach integracyjnych. Ponadto, władze mają zapewnić, aby wszystkim ofiarom handlu ludźmi przyznano tzw. czas na zastanowienie się (*recovery and reflection period*). Jeśli chodzi o dzieci, władze norweskie zostały proszone o przyjęcie krajowego mechanizmu referencyjnego, który uwzględni szczególne okoliczności, potrzeby ofiar małoletnich oraz podstawowe prawa i zabezpieczy najlepszy interes dziecka. Inne kwestie to zapewnienie odpowiedniego zakwaterowania, dostępu do bezpłatnej pomocy prawnej i wsparcia psychologicznego dla dzieci będących ofiarami handlu ludźmi.

² Report concerning the implementation of the Council of Europe Convention on Action against Trafficking in Human Beings by Norway, <https://rm.coe.int/greta-2017-18-fgr-nor-en/1680728311>

Ponadto Norwegia powinna podjąć dalsze kroki w celu rozwiązania problemu dzieci bez opieki.

3. Norwegia w Raporcie Trafficking in Persons 2017

W opinii Departamentu Stanu USA rząd Norwegii w pełni spełnia minimalne standardy w zakresie wyeliminowania zjawiska handlu ludźmi. Od 2010 r. Norwegia utrzymuje się w kategorii 1 (kraje, których rządy w pełni stosują się do minimalnych standardów zgodnych z *Trafficking Victims Protection Act*). Według Departamentu Stanu USA rząd norweski wykazał się dużym zaangażowaniem podpisując nowy plan działań w zakresie zwalczania handlu ludźmi. Na podkreślenie zasługuje fakt, iż coraz więcej zasobów finansowych kierowanych jest na rzecz ochrony ofiar handlu ludźmi. Departament Stanu USA zwraca jednak uwagę, że pomimo, iż Norwegia wypełnia minimalne standardy, to wysiłki organów ścigania w odniesieniu do zidentyfikowanej liczby ofiar nie osiągnęły w okresie od 2007 do 2016 r. najwyższego poziomu. Około 2800 potencjalnych ofiar handlu ludźmi otrzymało pomoc w Norwegii, ale od 2003 r. zapadło zaledwie 50 wyroków skazujących.

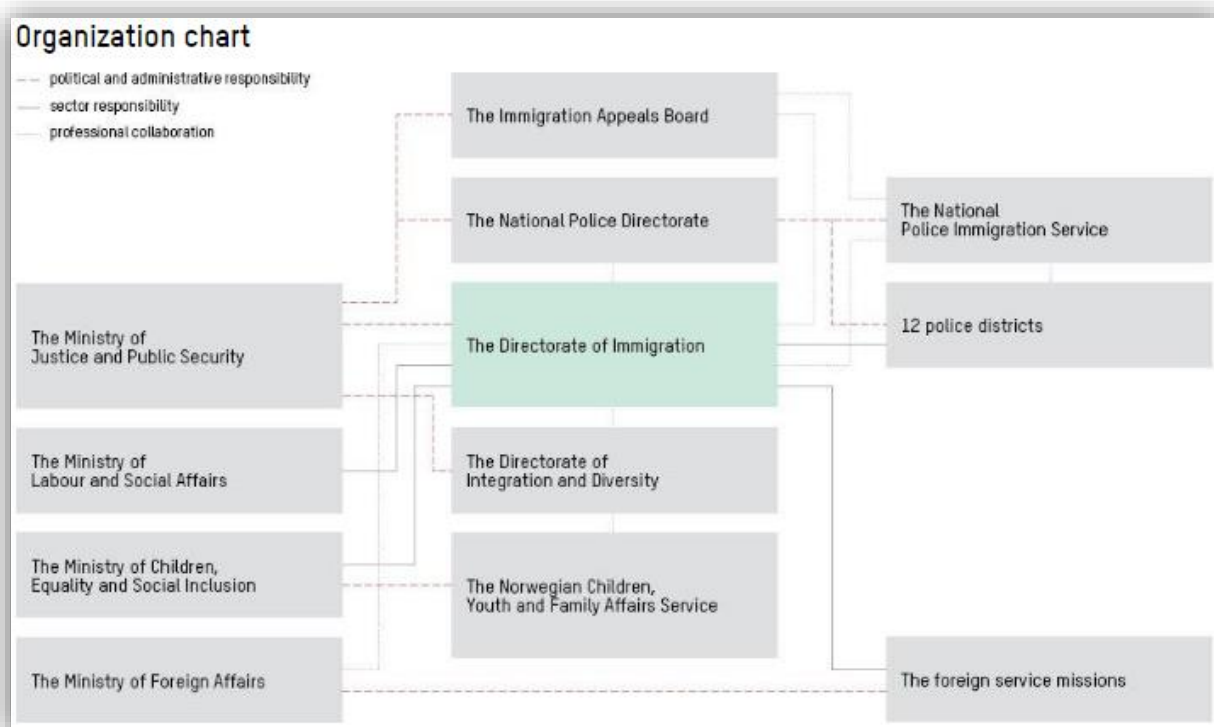
Departament Stanu USA przedstawił Norwegii następujące rekomendacje:

- prowadzenie szkoleń dla śledczych w zakresie zbierania dodatkowych dowodów w stosunku do zeznań ofiar,
- prowadzenie szkoleń prokuratorów w zakresie stosowania prawa dotyczącego handlu ludźmi,
- bardziej stanowcze ściganie i skazywanie sprawców handlu ludźmi do usług seksualnych i wykorzystywania w pracy,
- poprawienie komunikacji między organami policji i władz imigracyjnych oraz aktywne monitorowanie cudzoziemców w ośrodku detencyjnym w celu określenia wskaźników w zakresie handlu ludźmi przed deportacją cudzoziemców,
- kontynuowanie wspólnych wysiłków na rzecz zwalczania przestępstw związanych z handlem ludźmi,
- realizowanie kampanii informacyjnych.

W związku z ww. rekomendacjami rząd norweski powziął szczególne działania, mające na celu zwalczanie tego przestępstwa. Powstało wiele instytucji zajmujących się tym przestępstwem, a także powołano specjalne projekty pomocowe dla ofiar.

4. Struktura organizacyjna administracji imigracyjnej w Norwegii

Jeżeli chodzi o system administracji imigracyjnej w Norwegii, jest on bardzo złożony. Można zilustrować go poniższą grafiką uzyskaną z Urzędu ds. Imigracji (UDI).

źródło: www.udi.no

W ramach ww. administracji należy wymienić następujące instytucje, które zajmują się tematyką imigracyjną:

- Parlament norweski, tzn. *storting* - określa ramy dla polityki uchodźczej, imigracji i integracji, również ramy dla pracy integracyjnej w gminach poprzez norweską ustawę o programie wprowadzającym i szkoleniu języków norweskich dla nowo przybyłych imigrantów (*the Introduction Act*) decydując o wielkości grantów integracyjnych otrzymywanych przez gminy w związku z osiedleniem uchodźców. (www.stortinget.no),

- Ministerstwo Sprawiedliwości i Bezpieczeństwa Publicznego – jest odpowiedzialne za politykę uchodźczą, imigracji i integracji oraz reguluje funkcjonowanie UDI i UNE poprzez przepisy ustawowe, budżetowe i alokujące. Minister ds. imigracji i integracji jest odpowiedzialny za politykę azylową, imigracyjną i integracyjną rządu.
(<http://www.regjeringen.no/en/dep/jd.html?id=463>),
- Urząd ds. Imigracji (UDI) – koordynuje proces składania wniosków o udzielenie azylu, zezwolenia na pobyt i pracę. UDI rozważa przypadki, do których służba zagraniczna i policja nie są upoważnione, oraz przypadki, w których nie ma pewności, czy należy wydać pozwolenie na pobyt. Jako najwyższy organ ekspercki, UDI wydaje instrukcje policji i misjom służb zagranicznych w sprawach dotyczących imigracji. (www.udi.no),
- Dyrekcja Integracji i Różnorodności (IMDi) - realizuje rządową politykę uchodźczą. IMDi odpowiada za integrację imigrantów z norweskim społeczeństwem, by czuli się oni jego częścią.
(<http://www.imdi.no/en/>),
- Rada ds. Odwołań Imigracyjnych (UNE) – zajmuje się odwołaniami od decyzji UDI na podstawie ustawy o imigracji, przepisach imigracyjnych i ustawie o obywatelstwie. UNE jest nadrzędny w stosunku do UDI jako organ prawny. Oznacza to, że praktyka UNE stanowi podstawę praktyki UDI.
(<http://www.une.no/>),
- Landinfo – Norweskie Centrum Informacji o Krajach Pochodzenia uzyskuje i analizuje informacje o warunkach socjalnych i prawach człowieka w krajach, o których UDI i UNE potrzebują informacji. Landinfo jest niezależnym organem eksperckim, ale związanym administracyjnie z UDI.
(<http://www.landinfo.no/id/162.0>),
- Krajowa Policja Imigracyjna (PU) – rejestruje osoby ubiegające się o azyl, prowadzi dochodzenie w sprawie ich tras podróży, sprawdza ich tożsamość, a także przygotowuje i wdraża ostateczne negatywne decyzje w przypadkach azylowych. PU koordynuje i prowadzi wszystkie deportacje z Norwegii.
(<https://www.politi.no/om/organisasjonen/sarorganene/politiets-utlendingsenhet/>),
- Okręgi policyjne – otrzymują i przygotowują wnioski o pozwolenie na pobyt i pracę. Policja sama prowadzi wiele wniosków, ale nie posiada kompetencji,

by je odrzucić. Sprawy, którymi nie mogą się zajmować przesyłane są do UDI. Ponadto policja otwiera sprawy o wydalenie, które zostają określone przez UDI. (<https://www.politi.no/international/>),

- Służba Zagraniczna – to pierwsza instytucja przeznaczona do kontaktu dla imigrantów, którzy chcą odwiedzić Norwegię lub do niej wyjechać. Służba Zagraniczna dostarcza informacji o przepisach i procedurach oraz procesach składania wniosków wizowych. Ponadto, wszystkie misje zagraniczne przebywające w krajach, z których osoby ubiegają się o azyl, przekazują informacje do Landinfo o sytuacji w zakresie praw człowieka w tych krajach. W razie potrzeby misje Służby Zagranicznej weryfikują konkretne informacje w sprawach azylowych w imieniu UDI i UNE. (www.norway.info),
- Sektor samorządowy – samorzady osiedlają uchodźców we współpracy z IMDi. Zgodnie z ustawą są one odpowiedzialne za zapewnienie, że uchodźcy i ich rodziny otrzymają indywidualne chesne na naukę języka norweskiego i studia społeczne. Gminy muszą również wdrożyć środki przygotowujące uchodźców do pracy na rynku pracy i zapewnić, że ogólne usługi komunalne będą dostosowane do wielokulturowej populacji. (www.ks.no),
- Centra Usług dla Pracowników Zagranicznych (SUA) – w zakresie obsługi Centrów Obsługi dla Pracowników Zagranicznych w Norwegii współpracują ze sobą m.in. Norweska Inspekcja Pracy, policja, Norweska Administracja Podatkowa i UDI. Ośrodki te oferują wskazówki zarówno dla pracodawców, jak i pracowników, a także przetwarzają ich aplikacje. Biura SUA znajdują się w Oslo, Bergen, Stavanger i Kirkenes. (www.sua.no/en/).

5. Norweskie instytucje zajmujące się identyfikacją oraz wsparciem ofiar handlu ludźmi

Wydział do Spraw Koordynacji dla Ofiar Handlu Ludźmi

W strukturach norweskiej Krajowej Dyrekcji Policji funkcjonuje Wydział do Spraw Koordynacji dla Ofiar Handlu Ludźmi (*Koordineringsenheten For Ofre For Menneskehandel – KOM*), którego podstawowym zadaniem jest koordynacja działań na rzecz przeciwdziałania temu przestępstwu, prowadzonych przez instytucje publiczne i podmioty społeczeństwa obywatelskiego. Wydział został utworzony w 2007 r. w ramach jednego z projektów, a od 2011 r. na stałe funkcjonuje w strukturach Policji. Do zadań KOM należy przede wszystkim:

- przewodniczenie podczas spotkań grup roboczych,
- organizacja spotkań interdyscyplinarnych,
- przygotowywanie raportów krajowych i międzynarodowych,
- budowanie zdolności kraju do przeciwdziałania handlowi ludźmi,
- zapewnianie poradnictwa i wsparcia podmiotom działającym przeciwko temu przestępstwu,
- rozwijanie narzędzi przewidzianych systemem.

Jednym z działań planowanych przez KOM na najbliższe lata jest opisanie do końca 2018 r. krajowego mechanizmu referencyjnego dla ofiar handlu ludźmi.

System przeciwdziałania handlowi ludźmi w Norwegii charakteryzuje się przede wszystkim tym, że wiele podmiotów (państwowych i pozarządowych) może identyfikować osoby jako ofiary handlu ludźmi (tzw. niski próg identyfikacji). Zgłoszenie takiej osoby jest przekazywane do Urzędu ds. Imigracji – UDI, który rozpatruje wnioski o przyznanie czasu na zastanowienie, a tym samym dokonuje weryfikacji, czy ubiegający się jest domniemaną ofiarą handlu ludźmi. Czas na zastanowienie w Norwegii przyznaje się na okres 6 miesięcy bez możliwości przedłużenia.

Szczególnymi wyzwaniem, jakie stoją przed jednostką koordynującą krajową politykę przeciwdziałania handlowi ludźmi, jest m. in. potrzeba systematyzacji wiedzy, podnoszenie kompetencji zaangażowanych podmiotów oraz zapewnienie kompleksowych usług dla ofiar.

Według aktualnego norweskiego raportu pt. *Raport Wydziału do Spraw Krajowej Koordynacji dla Ofiar Handlu Ludźmi KOM* za 2016 r. (*Rapport fra Koordineringsenheden for ofre for menneskehandel*) w ubiegłym roku zidentyfikowano w sumie 262 potencjalne ofiary handlu ludźmi, z czego zdecydowaną większość stanowiły kobiety (197 z 262). Pozostałe osoby to mężczyźni (46 z 262) i osoby małoletnie. Poszkodowani pochodzili łącznie z 42 krajów: większość z nich była obywatelami Nigerii, pozostali natomiast głównie Rumunii, Pakistanu, Bułgarii i Filipin. W 2016 r. w Norwegii rozpoznano także 4 obywateli Polski. 72% wszystkich rozpoznanych w ubiegłym roku w Norwegii potencjalnych ofiar handlu ludźmi było wykorzystanych w prostytucji i innych formach wykorzystania seksualnego, 23% do pracy i usług o charakterze przymusowym, a 5% osób było eksploatowanych w obu powyższych formach (praca przymusowa oraz wykorzystanie seksualne). Polacy rozpoznani przez norweskie władze (4 osoby) byli przedmiotem wykorzystania do pracy i usług o charakterze przymusowym.

W ramach norweskich struktur policyjnych działa również Krajowa Jednostka Zwalczania Zorganizowanej Przestępczości i Innych Poważnych Przestępstw (**KRIPOS**). KRIPOS zajmuje się przede wszystkim:

- ściganiem przestępstwa handlu ludźmi,
- zbieraniem informacji na temat zjawiska handlu ludźmi w Norwegii,
- identyfikacją przestępców trudniących się wykorzystaniem osób,
- opracowywaniem narzędzi służących dobremu prowadzeniu śledztw i przygotowaniem raportów o charakterze strategicznym dla przedstawicieli władzy,
- zapewnianiem dobrej krajowej i międzynarodowej współpracy w kwestii walki z handlem ludźmi.

Jednostka ta podczas wizyty studyjnej polskiej delegacji przedstawiła mechanizm, który sprawia, że grupy przestępcze trudnią się handlem ludźmi. Otóż, głównym problemem, zidentyfikowanym przez przedstawicieli KRIPOS, jest nieustanny dostęp w krajach pochodzenia do osób, które mogą być wykorzystywane (nieograniczona podaż potencjalnych ofiar handlu). Z kolei w krajach docelowych istnieje rosnący popyt np. na usługi o charakterze seksualnym. Przestępcy korzystają z tej sytuacji i przejmują kontrolę nad popytem na tanią, niewolniczą pracę człowieka

oraz usługi seksualne, a także podają osób wrażliwych i narażonych na wykorzystanie. Sieci przestępcze, które zajmują się handlem ludźmi i prostytutką w Norwegii, pochodzą zazwyczaj z Nigerii, Rumunii, Bułgarii, Bałkan, Rosji oraz Azji.

Szczególne trudności, według doświadczenia KRIPOS, sprawia praca z kobietami wykorzystanymi, które nie postrzegają siebie jako ofiary handlu ludźmi i nie chcą współpracować z organami państwowymi ze względu na lojalność oraz silne uzależnienie od sprawców.

Jedną z inicjatyw policji norweskiej, która może być przykładem dobrej praktyki w przeciwdziałaniu handlowi ludźmi, było nawiązanie współpracy z liniami lotniczymi oraz lotniskami. Personel takich firm to środowisko wykwalifikowanych ludzi, którzy w trakcie pełnienia obowiązków służbowych mają niepowtarzalną okazję dostrzeżenia niepokojących sygnałów związanych z wykorzystaniem. Jak zrelacjonował KRIPOS, handlarze używają najczęściej komercyjnych linii lotniczych, a szacunki pokazują, że rocznie od 600 do 800 tys. ofiar jest transportowanych przez granicę. W ramach tej inicjatywy przeszkolono personel lotniczy przede wszystkim w zakresie wskaźników identyfikacji ofiar i sprawców handlu ludźmi. Kluczowymi wskazówkami dotyczącymi rozpoznania handlarza ludźmi są sytuacje, w których potencjalny sprawca lub współsprawca:

- odpowiada na pytania skierowane do swojego towarzysza lub towarzyszkę podróży (potencjalnej ofiary),
- nieustannie obserwuje osobę trzecią (potencjalną ofiarę),
- stosuje wymijające odpowiedzi,
- nie ma wiedzy na temat danych osobowych i innych informacji dotyczących towarzyszących mu osób, w tym szczególnie dzieci,
- udaje członka rodziny,
- śledzi potencjalną ofiarę w drodze do toalety lub stoi na straży.

Wskaźniki identyfikacji potencjalnej ofiary handlu ludźmi są natomiast następujące:

- osoby nie wiedzą, gdzie się znajdują,
- starają się unikać kontaktów z innymi osobami oraz nie przyciągać uwagi osób trzecich,
- mówią, że ich bliskim stanie się coś złego,

- nie znają języka i nie potrafią się skomunikować,
- wykazują przejawy syndromu sztokholmskiego.

Międzynarodowa Organizacja do Spraw Migracji (IOM) w Norwegii

Obecny przydział uchodźców wyznaczony przez UNHCR ONZ dla Norwegii wynosi 1200 uchodźców rocznie. Norwegia otrzymuje głównie uchodźców z regionu Azji i Pacyfiku. W 2010 r. Norwegia otrzymała łącznie 9 908 migrantów poprzez łączenie rodzin, co jest znaczącym spadkiem z lat poprzednich. Wielu z tych migrantów pochodziło z Tajlandii, Filipin i Somalii. IOM Oslo pomaga także członkom rodziny w organizowaniu podróży do Norwegii, w ścisłej współpracy z norwesкими władzami imigracyjnymi i biurem IOM w kraju, w którym obecnie mieszka rodzina.

W 2011 r. Norwegia otrzymała 9 053 wniosków o azyl, głównie z takich krajów jak Somalia, Erytrea i Afganistan. W tym samym roku 52% przetworzonych wniosków uzyskało azyl w Norwegii. Poprzez Program Dobrowolnej Pomocy Powrotnej (*VARP*), IOM Oslo pomaga norweskim władzom w organizacji powrotu odrzuconych osób ubiegających się o azyl i innych migrantów w sytuacji nieregularnej i bezbronnej.

W ciągu ostatnich kilku lat Norwegia odnotowała znaczny wzrost liczby imigrantów ubiegających się o zezwolenie na pracę, zwłaszcza od nowych członków Unii Europejskiej, takich jak Polska, Litwa i Łotwa. W 2009 roku IOM Oslo opracował program uprawniający polskich pracowników migrujących do pracy, który został z powodzeniem wdrożony do końca 2010 r. Od czerwca 2011 r. to pozytywne doświadczenie zostało zastosowane do grupy litewskich pracowników budowlanych.

Dobrowolne powroty oraz pomoc w reintegracji migrantów w trudnej sytuacji

Projekt "Wrażliwe Grupy Migrantów" (*Vulnerable Migrants Group*) zapewnia kompleksową możliwość powrotu, aby zaspokoić potrzeby potrzebujących migrantów, zorganizowaną w humanitarny, bezpieczny i godny sposób. Imigranci otrzymują pomoc przed, w trakcie i po ich podróży, a otrzymane wsparcie finansowe jest dostosowywane do indywidualnych potrzeb danej osoby.

Migranci, którzy mogą ubiegać się o wsparcie w ramach projektu:

- ofiary handlu ludźmi (dorośli i dzieci),
- osoby małoletnie bez opieki (dzieci, które przyjechały do Norwegii bez rodziców lub opiekuna prawnego),
- *Age-out minors* - Dzieci bez opieki, które przekroczyły wiek 18 lat (w Norwegii kategoria ta obejmuje osoby w wieku 18 do 23 lat, które przybyły do Norwegii jeszcze jako nieletni),
- migranci potrzebujący pomocy medycznej (osoby wymagające pilnego leczenia po ich powrocie)
- inne zagrożone grupy migrantów (np. ofiary przemocy, wyzysku i nadużycia, ofiary przemocy domowej, ofiary przymusowego małżeństwa i migranci w starszym wieku bez sieci rodzinnej w kraju pochodzenia).

Oferowane usługi:

- udzielanie informacji i porad przed wyjazdem,
- ocena potrzeby reintegracji,
- poszukiwanie rodziców/członków rodzin małoletnich bez opieki,
- pomoc w przypadku wyrobienia dokumentów podróży, jeśli jest to konieczne,
- ustalenie danych dotyczących podróży, takich jak loty i transport,
- pomoc na lotnisku i eskorta do miejsca docelowego, jeśli jest to konieczne,
- informacje i doradztwo po przyjeździe,
- pomoc reintegracyjna, kontynuowanie pomocy i doradztwo w zakresie inwestowania we wsparcie reintegracji,
- monitorowanie sytuacji ofiary w okresie od 3 do 12 miesięcy po powrocie przez lokalne biuro IOM w porozumieniu z IOM Norway.

W opinii norweskiego IOM powyższy projekt udzielający wsparcia wrażliwym grupom osób jest inwestycją w przyszłość. Pomoc reintegracyjna polega na wsparciu finansowym na łączną kwotę 42 000 NOK, z czego 8000 NOK to wsparcie finansowe, a 34 000 NOK to wsparcie rzeczowe.

Wsparcie to można wykorzystać w następujących czterech obszarach:

1. Zasiłek na utrzymanie (gotówka bądź pomoc rzeczowa)

Wsparcie pieniężne jest przyznawane jednorazowo w formie dotacji pieniężnej lub w mniejszych ratach rozłożonych w czasie. Dzieci bez opieki nie otrzymują gotówki. Może zostać ona udostępniona w formie gotówki bądź pomocy rzeczowej, która jest przekazywana do opiekuna prawnego takiego dziecka. Zasiłek na utrzymanie może być wykorzystany na takie rzeczy jak jedzenie, odzież, wyrobienie zagubionych dokumentów tożsamości lub inne bezpośrednie potrzeby. Pozostałe środki zostaną przekazane jako pomoc rzeczowa. Będzie ona administrowana przez IOM w kraju macierzystym i wypłacana bezpośrednio usługodawcom lub po dostarczeniu ważnej dokumentacji. Środki te będą dostępne przez rok po powrocie.

2. Zakwaterowanie

Wsparcie zakwaterowania może obejmować zapłatę czynszu, zakup materiałów do remontu mieszkań, niezbędnych mebli lub zapewnienie innych potrzeb mieszkaniowych.

3. Wsparcie medyczne

Wsparcie to obejmuje zakup lekarstw, specjalistyczne leczenie, poradnictwo psychologiczne, leczenie stomatologiczne lub fizjoterapię.

4. Pomoc ekonomiczna:

- dotacja edukacyjna: obejmuje opłaty za naukę i szkołę, zakup materiałów i książek do szkoły,
- dotacja na szkolenia zawodowe: opłaty za udział w kursie i niezbędne do niego materiały,
- rozpoczęcie działalności biznesowej: środki na opłacenie wynajmu sklepu lub siedziby firmy, środki na zarejestrowanie działalności gospodarczej, na zakup sprzętu, towarów i środków transportu. Możliwe jest także sfinansowanie doradztwa w zakresie możliwości rozpoczęcia biznesu,
- dotacja na zatrudnienie: miesięczna dotacja na pracę dla osób, które zdecydują się znaleźć miejsca pracy.

UDI - główne ramy odpowiedzialności w obszarze zwalczania handlu ludźmi

Urząd ds. Imigracji (UDI) jest centralną agencją norweskiej administracji imigracyjnej. UDI wdraża i pomaga opracować rządową politykę imigracyjną i uchodźczą. Kolejnym zadaniem tej instytucji jest ułatwianie legalnej i pożądanej imigracji oraz zapewnienie osobom, które spełniają wymogi, możliwości przybycia do Norwegii. Jednocześnie pełni również funkcję kontrolną i ma za zadanie zapobieganie wszelkim nadużyciom systemu migracyjnego. UDI rozpatruje wnioski o ochronę (azyl), wizy turystów, imigrację rodzinną, pozwolenia na pobyt w celach naukowych i zarobkowych, obywatelstwo, zezwolenia na pobyt stały i dokumenty podróży oraz podejmuje decyzje o odrzuceniu i wydaleniu z Norwegii.

Ponadto Urząd odpowiedzialny jest za zapewnienie pobytu wszystkim starającym się o azyl, podczas gdy czekają na decyzje dotyczące ich aplikacji oraz za znalezienie odpowiednich rozwiązań dla tych, którzy chcą powrócić do swoich krajów.

Handel ludźmi

Handel ludźmi pociąga za sobą poważne naruszenia praw człowieka i jest zabroniony w Norwegii. Wszystkie zachowania sprawcy dążące do wyzysku są zabronione, zarówno rekrutacja, transport, zakwaterowanie i przyjmowanie osoby. Osoby uznane za winne handlu ludźmi mogą być pozbawione wolności karą do dziesięciu lat więzienia. Wszystkie ofiary handlu ludźmi, mogą uzyskać pomoc od władz norweskich, które pomagają zapewnić bezpieczne zakwaterowanie w centrum kryzysowym lub w placówkach opieki nad dziećmi oraz zapewnić porady i pomoc prawną, aby zgłosić sprawę policji. Osoby, które nie mają pozwolenia na pobyt, mogą ubiegać się o ograniczone zezwolenie na pobyt dla ofiar handlu ludźmi lub o ochronę (azyl) w Norwegii.

Informacje na temat potencjalnych ofiar handlu ludźmi zidentyfikowanych przez UDI w 2016 roku:

- łącznie 142 wnioskodawców zgłosiło potencjalne ofiary,
- główne formy wyzysku: wykorzystanie seksualne i praca lub usługi,
- zaobserwowano wzrost liczby męskich ofiar i wykorzystywanie siły roboczej,
- zidentyfikowano tylko nieliczne ofiary małoletnie.

Zasady przeprowadzania wywiadów przez pracowników UDI:

- dążenie do umożliwienia wnioskodawcy samoidentyfikowania się jako ofiary handlu ludźmi,
- przekazanie informacji o prawach i pomocy udzielanej ofiarom handlu ludźmi,
- w przypadku osoby małoletniej: powiadomienie służby ochrony dzieci,
- przekazanie informacji policji.

Rodzaje pozwoleń na pobyt w Norwegii:

1. Okres czasu na zastanowienie się:

- przyznawany na okres 6 miesięcy,
- nieodnawialny,
- wydawany na podstawie zdobytych informacji, które wskazują, że dana osoba jest ofiarą handlu ludźmi.

2. Ograniczone zezwolenie na pobyt:

- przyznawane na okres do 12 miesięcy,
- odnawialne tak długo, jak policja potrzebuje obecności świadków,
- kilka wymagań:
 - 1) ofiara musi zerwać kontakty ze środowiskiem handlarzy ludźmi,
 - 2) ofiara musi złożyć skargę przeciwko swoim oprawcom,
 - 3) złożona skarga musi być podstawą do wszczęcia śledztwa policyjnego,
 - 4) policja uważa, że obecność ofiary jest konieczna do zbadania sprawy w aspekcie karnym.

Zezwolenie na pobyt dla świadków w sprawach dotyczących handlu ludźmi:

- dotyczy ofiar, które zeznały przed sądem lub przed policją przeciwko sprawcom w sprawie o handel ludźmi,
- ofiara musi ubiegać się również o azyl, aby to zezwolenie mogło być wzięte pod uwagę – dopiero wtedy będzie przeprowadzona pełna ocena azylowa,
- jeśli ofiara nie uzyska statusu ochrony (azyl), to konkretne zezwolenie na pobyt świadków może zostać przyznane ofiarom z powodów humanitarnych - będzie ono stanowiło podstawę do przyznania stałego pobytu w Norwegii.

Wykaz zezwoleń na pobyt dla ofiar handlu ludźmi:

- czas na zastanowienie się - 40 decyzji / 26 przyznanych w 2017 r.,
- ograniczony dokument pobytowy - 50 decyzji / 23 przyznanych w 2017 r.,
- zezwolenie na pobyt dla świadków – dotyczy ofiar, które zeznały na policji lub przed sądem – udzielono 2 zezwoleń w 2017 r.

ROSA

Kolejnym podmiotem funkcjonującym w ramach norweskiego systemu przeciwdziałania handlowi ludźmi jest projekt **ROSA**. ROSA jest akronimem oznaczającym: przywrócenie do społeczeństwa, świadczenie dobrowolnej pomocy prawnej, bezpieczne schronienie oraz wsparcie (*ang. Reestablishment, Optional legal aid, Safe place to stay, Assistance*).

To projekt polegający na zapewnianiu wsparcia i bezpiecznego schronienia ofiarom handlu ludźmi oraz na prowadzeniu krajowego telefonu zaufania dla takich osób. Od 2005 r. projekt jest częścią Krajowego Planu Działań Przeciwko Handlowi Ludźmi w Norwegii. Jest finansowany przez norweskie Ministerstwo Sprawiedliwości oraz realizowany przez sieć schronisk *Secretariat Of The Shelter Movement*, które na mocy norweskiego prawa muszą być prowadzone i utrzymywane w każdym mieście.

Od 2005 r. ROSA wsparła około 600 ofiar, a liczba poszkodowanych, z którymi pracownicy zetknęli się podczas wykonywanych w tym czasie zadań, przekracza 1000. W ramach pierwszego obszaru, tj. zapewnienia wsparcia i bezpiecznego schronienia, ROSA zajmuje się dorosłymi ofiarami wykorzystania seksualnego i przymusowej prostytucji. Prowadzi szkolenia oraz wspiera osoby i instytucje świadczące pomoc ofiarom zakwaterowanym w schroniskach, aby potrafiły prawidłowo udzielać pomocy poszkodowanym (odbywają się 2 szkolenia rocznie i utrzymywane są bieżące kontakty). Prowadzenie telefonu zaufania jest z kolei związane z koordynacją i przyjmowaniem zgłoszeń wszystkich spraw dotyczących handlu ludźmi niezależnie od formy wykorzystania i wieku poszkodowanego.

Procedura postępowania z potencjalną ofiarą jest co do zasady następująca: ROSA uzyskuje informację o osobie poprzez kontakt telefoniczny i podejmuje niezbędne

działania w celu zapewnienia kompleksowego wsparcia przy współpracy z innymi instytucjami i organizacjami. Koordynuje to wsparcie poprzez trzymanie pieczy nad sytuacją danej osoby i bieżącym, kontaktowaniu się w każdym rozpoznanym przypadku z Urzędem ds. Imigracji – UDI oraz z lokalnym ośrodkiem pomocy społecznej NAV, a także – w zależności od konieczności – z prawnikami, policją, Międzynarodową Organizacją ds. Migracji – IOM i innymi podmiotami. Organizacja pełni wobec tego funkcję pomostu pomiędzy ofiarą a podmiotami działającymi w ramach krajowego systemu. Pełnienie takiej funkcji jest konieczne, ponieważ osoba poszkodowana w celu uzyskania kompleksowej pomocy musi utrzymywać kontakt z wieloma podmiotami. Pracownicy ROSA wspierają również poszkodowanych poprzez asystowanie im podczas zeznawania przed sądem i na policji.

W zakresie działalności telefonu zaufania należy podkreślić, że osoby dzwoniące to nie tylko potencjalne ofiary lub ich rodzina i znajomi. W znacznej większości są to telefony tzw. „*client-related*”, tj. związane z realizacją pomocy dla zidentyfikowanych ofiar. Są to głównie połączenia skierowane przez prawników, służbę medyczną, organizacje charytatywne, ośrodki dla uchodźców, ośrodki wsparcia dzieci, instytucje polityki społecznej, związki zawodowe itd.

Wiele telefonów dotyczy próśb o poradę lub informację, szczególnie w kwestii prawidłowego zachowania się wobec potencjalnej ofiary handlu ludźmi. Ponadto, niektóre zapytania telefoniczne kierują przedstawiciele mediów, ośrodków badawczych i studentów z uwagi na swoje zainteresowanie tematyką tego przestępstwa.

Numer telefonu zaufania jest rozpowszechniony w całej Norwegii i funkcjonuje trybie 24-godzinnym przez 7 dni w tygodniu. ROSA operuje nim w godzinach pracy, a po godzinie 16.00 połączenia są przekierowywane do schroniska interwencyjnego w Oslo (*Oslo Krisesenter*).

Po zgłoszeniu się osoby lub zgłoszeniu jej przez rodzinę, znajomych, organizację bądź instytucję, ROSA decyduje, czy jest to potencjalna ofiara (jeśli tak, pracownicy przekazują ofertę wsparcia), czy też nie (przekierowanie do innej organizacji lub przekazanie informacji). Jeśli jednak zachodzi podejrzenie, że pracownik ma do czynienia z ofiarą, zapewniony zostaje wówczas kontakt:

- ze schroniskiem,
- Urzędem ds. Imigracji – UDI w zakresie kwestii pobytowych,
- Policją,
- prawnikiem w zakresie wsparcia i poradnictwa prawnego,
- lokalnym ośrodkiem pomocy społecznej NAV w kwestii pomocy materialnej,
- lekarzami w zakresie opieki medycznej,
- Międzynarodową Organizacją ds. Migracji – IOM w zakresie dobrowolnych powrotów,
- innymi organizacjami m. in. w zakresie szkoleń i edukacji.

Wśród wyzwań w systemie przeciwdziałania handlowi ludźmi ROSA wskazała przede wszystkim na:

- trudności z identyfikacją wykorzystania do pracy przymusowej, które są spowodowane brakiem adekwatnego systemu i wsparcia dla potencjalnych ofiar,
- nieadekwatne metody rozróżniania pomiędzy dumpingiem społecznym a pracą przymusową,
- brak wiedzy społeczeństwa na temat tego zjawiska.

Wśród kwestii problematycznych zidentyfikowanych przez ROSA znajduje się również zagadnienie legalnego pobytu ofiar na terenie Norwegii. Nawet jeżeli sprawa jest zakończona przez organ ścigania, to zdarza się, że Urząd ds. Imigracji nadal prowadzi sprawę dotyczącą kwestii pobytowych.

Telefon zaufania prowadzony przez ROSA jest następujący: 22 33 11 60, a strona internetowa funkcjonuje pod adresem www.rosa-help.no.

Czerwony Krzyż Oslo

Kolejną organizacją pozarządową, zapewniającą wsparcie ofiarom wykorzystania, jest **Czerwony Krzyż**. W 1856 r. w Norwegii powstał pierwszy oddział Czerwonego Krzyża – oddział w Oslo. Realizuje on działania humanitarne na rzecz społeczności miejskiej, a w ostatnim czasie zajmuje się też kwestiami migracyjnymi z uwagi na aktualną sytuację migracyjną w Europie. To zagadnienie było również

wcześniej obecne w działalności Czerwonego Krzyża, niemniej jednak od 2015 r., w którym nastąpił kryzys migracyjny, poświęca się tej kwestii zdecydowanie więcej czasu. Działania tej organizacji są odpowiedzią na problemy społeczności takie jak: inkluzja społeczna, ubóstwo dzieci, integracja, przepływy migracyjne, samotność i inne sytuacje kryzysowe. Czerwony Krzyż Oslo korzysta z pomocy ok. 4500 wolontariuszy.

Kwestiami związanymi z przeciwdziałaniem handlowi ludźmi zajmuje się specjalna Sekcja ds. Migracji i Integracji, która działa w trzech podstawowych obszarach: po pierwsze, zapewnia wsparcie dla potencjalnych ofiar handlu ludźmi (w ramach programu „*Rights to be seen*”), po drugie, prowadzi schronisko o charakterze interwencyjnym dla bezdomnych migrantów, oraz po trzecie, prowadzi Centrum Opieki Medycznej dla migrantów przebywających w Norwegii bez ważnych dokumentów.

Program „*Rights to be seen*” jest najważniejszym projektem Czerwonego Krzyża, z którego korzystają polscy migranci w Norwegii. Program jest skierowany do potencjalnych ofiar handlu ludźmi. Przede wszystkim, opiera się na pracy wolontariuszy, którzy kontaktują się z potencjalnymi ofiarami i pomagają im w nauce (ze względu na realizowane przez podopiecznych programy szkoleniowe lub kursy języka norweskiego i angielskiego) oraz w kontaktach z otoczeniem społecznym (spotkania 2 razy w tygodniu, wspólne posiłki), co jest sposobem na wspólne spędzenie czasu i pracę pedagogiczną.

Norweskie organizacje pozarządowe działają w oparciu o podpisane porozumienia, których celem jest zapobieżenie wzajemnemu wkraczaniu w kompetencje innych organizacji oraz aby wrażliwe informacje o podopiecznych nie rozprzestrzeniały się pomiędzy podmiotami ponad to, co jest konieczne z punktu widzenia osoby potrzebującej. Czerwony Krzyż podpisał również porozumienie z dużą siecią hotelową w Oslo, w której poszkodowani mogą podjąć trzymiesięczne praktyki. Część z nich otrzymuje następnie ofertę pracy.

Polacy wspierani przez Czerwony Krzyż Oslo zazwyczaj przybywają do Norwegii, aby podjąć pracę, jednak na miejscu są informowani, że nie mogą rozpocząć obiecanych zajęć zarobkowych. Zostają więc bez środków do życia i bardzo często trafiają do schronisk.

Główny problem związany z Polakami dotyczy w gruncie rzeczy wszystkich ofiar handlu ludźmi i współczesnego niewolnictwa, mianowicie nie postrzegają oni siebie jako poszkodowanych, również ze względu na to, że mogą zgodnie z prawem legalnie przekraczać granice w obszarze strefy Schengen. Skala wykorzystania Polaków w Norwegii nie jest duża. Jednak ci, którzy są tam eksploatowani, pracują na tzw. kontraktach niewolniczych. Wykorzystani zdają sobie jednak sprawę, że kontrakt nie był dla nich korzystny, więc czują się winni, ponieważ świadomie przystali na jego warunki. Kolejnym poważnym problemem jest nieświadomość instytucji i samych poszkodowanych na temat ofiar handlu ludźmi. Podczas przeprowadzania kontroli przez podmioty uprawnione do monitorowania przebiegu pracy na budowach i w firmach budowlanych, inspektorzy nie udzielają odpowiedniej informacji o możliwości otrzymania pomocy. Dzieje się tak ze względu na fakt, że wykorzystywani pracownicy wykonują pracę na podstawie podpisanych umów oraz legalnie przebywają w Norwegii.

Z doświadczenia Czerwonego Krzyża wynika również, że w odniesieniu do Polaków można mówić o wysokim prawdopodobieństwie rozwinięcia i pogłębienia uzależnienia alkoholowego, a także pogarszania się zdrowia psychicznego.

Sprawcy stosują wobec Polaków groźby i przekazują im nieprawdziwe informacje. Poniżej znajdują się przykłady manipulacji handlarzy:

- „Jeśli nie chcesz tego kontraktu, znajdę 100 innych osób, które to podpiszą”,
- „Jeśli będziesz narzekał na warunki pracownicze i brak wynagrodzenia lub w inny sposób będziesz dochodził swoich praw lub rozmawiał z władzami, to już nigdy nie dostaniesz żadnej pracy w Polsce”,
- „Jeśli powiesz klientowi, że mówisz po angielsku, stracisz pracę”.

Według relacji przedstawiciela Czerwonego Krzyża w przypadku ostatniego z powyższych cytatów sytuacja nie wskazywała na handel ludźmi, a raczej wykorzystanie pracownicze. W Norwegii bowiem istnieje bardzo duża szara strefa spraw, będących na pograniczu handlu ludźmi i wykorzystania w pracy, w tym przekroczenia założeń kontraktu pracowniczego.

Część Polaków przebywa w Norwegii od wielu lat i posługuje się biegle językiem norweskim. Często pośredniczą oni w zatrudnianiu Polaków, może się więc zdarzać, że noszą oni niekiedy znamiona sprawcy handlu ludźmi w odniesieniu do swoich rodaków. W zdecydowanej większości przypadków sprawcy pochodzą jednak ze wschodniej Europy lub z innych części świata. Często wykorzystują uzależnienie Polaków i zamiast gratyfikacji finansowej za wykonaną pracę przekazują im alkohol. Pogłębiają w ten sposób uzależnienie ofiar, dzięki czemu mogą skutecznie je kontrolować. Sprawcy również śledzą rodziny ofiar i wykorzystują wiedzę na ich temat grożąc pracownikom, że stanie im się coś złego.

Inne problemy dotyczące ofiar wykorzystywanych w Norwegii (w odniesieniu do wszystkich ofiar, nie tylko Polaków) są następujące:

- brak wiedzy potencjalnych ofiar oraz brak wiedzy instytucji na temat systemu,
- brak poczucia pewności siebie wśród osób wykorzystanych, szczególnie podczas kontaktów z władzami i instytucjami; ofiary mają problemy z zaufaniem innym osobom, więc nie ufają też organom ścigania,
- brak możliwości lub chęci korzystania z praw przysługujących ofiarom,
- brak uznania problemu pracy przymusowej przez władze, instytucje publiczne i inne podmioty.

Ośrodek pomocy społecznej NAV w Oslo

Pracownicy socjalni pracujący w **ośrodku pomocy społecznej NAV** w Oslo przedstawili zagadnienie wsparcia ofiar od strony systemu polityki społecznej. W każdym mieście w Norwegii funkcjonują tzw. Biura NAV, gdzie jeden z pracowników jest wyznaczony do koordynacji wsparcia świadczonego ofiarom handlu ludźmi. Oslo jest jedyną miejscowością, w której wyznaczono dwie osoby do pełnienia tej funkcji. Zgodnie z norweską ustawą o usługach społecznych NAV jest zobligowany do zapewnienia zakwaterowania i zasiłku osobom poszkodowanym. Muszą one jednak złożyć wniosek o uzyskanie czasu na zastanowienie. Wówczas stają się podmiotami uprawnionymi do korzystania z pomocy NAV w wyżej wymienionym zakresie. Aplikacja nie musi być rozpatrzona, wystarczy jedynie złożyć wniosek. W 2016 r. 61 osób skorzystało z takiej pomocy, a wśród nich było 21 pokrzywdzonych wykorzystanych w pracy przymusowej, głównie w myjniach samochodowych, restauracjach, do

kradzieży, do żebractwa, do świadczenia usług masażowych i w poradniach zdrowia. Po złożeniu aplikacji osobie zapewnia się bezpieczne zakwaterowanie oraz zasiłek (*life subsistance money*) w wysokości 6 700 koron norweskich miesięcznie, co w przeliczeniu wynosi w przybliżeniu 3 350 złotych.

Pracownicy socjalni opisali przykład Polaka, mężczyzny w wieku ok. 50 lat, nazywanego „Bolkciem”, ekonomisty i ogrodnika, zrekrutowanego do pracy przez Romów, którzy zaproponowali mu zarobienie pieniędzy w Wielkiej Brytanii. Pojechał tam, ale na miejscu zastał bardzo złe warunki zakwaterowania (musiał mieszkać w karawanie z innymi pracownikami bez dostępu do elektryczności i wody). Po pewnym czasie został przewieziony do Norwegii do pracy przy układaniu kostki chodnikowej. Postanowił uciec i skontaktować się z Międzynarodową Organizacją ds. Migracji i Policją. Kiedy trafił do NAV miał niewiele rzeczy osobistych i doświadczył już bezdomności. Bolkowi zapewniono pokój w dzielonym mieszkaniu rotacyjnym, a pracownicy NAV regularnie go odwiedzali oraz obserwowali jego zdolności i kondycję psychofizyczną. Bolek pobierał zasiłek dla ofiar handlu ludźmi.

Oprócz zakwaterowania i pieniędzy zapewniono mu również różne zajęcia, aby wypełnić czas oczekiwania na uregulowanie sytuacji pobytovej. Bolek dostał ofertę pracy polegającą na utrzymaniu parków miejskich. Praca nie była jednak satysfakcjonująca, zależało mu bowiem na regularnie płatnym zajęciu. Nie posiadał jednak żadnych dokumentów potwierdzających jego wcześniejsze doświadczenie i wykształcenie zawodowe. Bolek wkrótce rozwinął poważny problem alkoholowy, który utrudnił mu wyjście na prostą. Przebywał w mieszkaniu socjalnym NAV przez 4 lata, ale przez ten czas nie znalazł stałej pracy oraz nadal otrzymywał groźby i oferty współpracy ze strony Romów. Miał do dyspozycji prawnika, który pomagał mu podczas sprawy o handel ludźmi. Bolek przekazał Policji informacje o sprawcach wykorzystania, ale nie znaleziono wystarczających dowodów na skierowanie sprawy do sądu. NAV nie jest w posiadaniu informacji o tym, gdzie jest w tej chwili Bolek.

Drugim przykładem opisanym przez przedstawicieli NAV był przypadek Antoniego. Przyjechał on do Norwegii, aby podjąć pracę w myjni samochodowej. Obiecano mu 220 koron norweskich za godzinę, ale na miejscu okazało się, że otrzyma za godzinę pracy tylko 17 koron. Praca była ciężka i wymagała nieustannego

przebywania w obecności chemikaliów. Wymiar czasu pracy wynosił 11 godzin przez 6 dni w tygodniu (podczas gdy normą w Norwegii jest 8 godzin 5 dni w tygodniu). Mieszkał wraz z 5 innymi osobami w małym pomieszczeniu na poziomie piwnicy pod mieszkaniem szefa i holem myjni samochodowej. Doświadczył bicia i wielu gróźb. Uciekł, zgłosił się na policję i przekazał informacje na temat pracodawcy. Złożył w UDI wniosek o wydanie czasu na zastanowienie i skontaktował się z NAV. Zamieszkał wraz z wykorzystywanymi kolegami w mieszkaniu rotacyjnym i otrzymał zasiłek. Był zadowolony z zakwaterowania oraz zasiłku, ale oczekiwał również otrzymania dobrej oferty pracy, jednak NAV nie było w stanie zagwarantować tego swoim podopiecznym. Antoni z pomocą pracowników socjalnych zarejestrował się w bazie danych jako osoba szukająca pracy. Zachęcono go do zaktualizowania CV i przekazano listę kontaktów do różnych agencji zatrudnienia. Wkrótce rozpoczął pracę w zespole odpowiedzialnym za utrzymanie parków miejskich. Pracował tam przez kilka dni w tygodniu, a w pozostałe dni poszukiwał innego zajęcia zarobkowego. Antoniemu zapewniono szkolenia pracownicze głównie w celu uzyskania referencji i poprawienia kwalifikacji. Antoni kilkakrotnie mówił, że jest blisko znalezienia zatrudnienia, m. in. w firmie zajmującej się elektrycznością, jednak ostatecznie żaden z kontraktów nie doszedł do skutku. Dzięki współpracy z Czerwonym Krzyżem i siecią hotelową *Choice*, Antoni dostał szansę polegającą na przejściu szkolenia zawodowego jako pracownik hotelu. Była to bardzo obiecująca oferta, ponieważ prawdopodobieństwo uzyskania regularnie płatnej pracy w tym hotelu było wysokie, jednak Antoni odkrył, że jego dawny szef, sprawca wykorzystania, prowadzi swoją działalność w bliskim sąsiedztwie. Ze względu na poczucie zagrożenia zrezygnował z pracy. Policja zamknęła sprawę z powodu braku dowodów, a po 3 latach szukania pracy Antoni musiał wrócić do Polski. Po pewnym czasie powrócił do Norwegii wraz ze znajomymi, z którymi zajmował się zbieraniem wyrzuconego przez mieszkańców sprzętu elektronicznego (pralki, mikrofalówki), a następnie przewoził je do Polski i sprzedaje. Podczas zbierania sprzętu w Norwegii Antoni i jego znajomi sypiali w samochodzie typu van.

Bolek nie miał żadnego kontaktu z rodziną w Polsce, Antoni miał natomiast żonę i dzieci, których musiał wspierać, również finansowo. Brak kontaktu Bolka z rodziną sprawił, że stał się jeszcze mniej uważny w podejmowaniu zatrudnienia. Postrzegał siebie jako osobę niskiej wartości, przez co stał się doskonałym celem dla sprawców. Antoni również miał niskie poczucie własnej wartości, jednak fakt, że miał rodzinę,

motywował go do pozostania i kontynuowania poszukiwań pracy w Norwegii, a nawet do akceptowania pracy nielegalnej. Fakt posiadania rodziny sprawił jednak, że miał do kogo zwrócić się w sytuacjach problemowych.

Jednym z problemów w powyższym systemie jest fakt, że NAV zapewnia wysoko płatne szkolenia, aby ułatwić poszkodowanym start na rynku pracy. Potencjalna ofiara może bowiem przez 3 miesiące pobierać wynagrodzenie w wysokości w przybliżeniu równej zasiłkowi. Wobec powyższego osoby potrzebujące wykazują niską motywację do podejmowania takich szkoleń zawodowych.

Caritas

Caritas Resource Center for Migrants in Oslo stanowi Centrum informacji dla migrantów. Na wstępie należy wskazać, że *Caritas Internationalis* jest konfederacją 165 katolickich organizacji charytatywnych działających na terytorium całego świata. Pierwsza organizacja Caritas została założona przez Lorenza Werthmanna w dniu 9 listopada 1897 r. w Niemczech, natomiast Caritas Norwegia został założony w 1952 roku jako *Norsk Katolsk Flyktninghjelp* (Kościół katolicki w Norwegii). W 1964 r. przyjęto jego obecną nazwę. Caritas Norwegia jest bardzo aktywną i niezależną fundacją humanitarną, która prowadzi programy na całym świecie, m.in. w Mali, Malawi, Ugandzie, Kongo, Zambii, Nigerii, Południowej Sudanie, Filipinach, Sri Lance, Wietnamie, Norwegii, Rumunii, Słowacji, Czechach, Kolumbii, Kubie, Salwadorze, Ekwadorze, czy Hondurasie.

Jeżeli chodzi o *Caritas Resource Center for Migrants* powstał on w Oslo w 2011 r. ze względu na zwiększającą się liczbę migrantów poszukujących pomocy. W jego ramach pracownicy i wolontariusze przekazują migrantom informacje i wskazówki dotyczące praw jakie mają na norweskim rynku pracy, tymczasowego i stałego zakwaterowania, porad dotyczących zatrudnienia i ubiegania się o pracę, wakatów, a także udzielają doradztwa prawnego i opieki zdrowotnej. Informacje te przekazywane są w języku narodowym danej ofiary, np. po polsku, rumuńsku, czy hiszpańsku. Pracownicy oferują również kursy języka norweskiego na kilku poziomach. W 2016 r. *Caritas* rozpoczął także doradztwo zawodowe, prawne i inne działania dla osób ubiegających się o azyl w ośrodkach recepcyjnych.

Według danych podanych przez norweski *Caritas*, aż 16% migrantów zgłaszających się do Centrum stanowią Polacy, a wśród uczestników kursów języka norweskiego znajduje się aż 30% Polaków. Należy jednak zaznaczyć, że do grup językowych należą zazwyczaj młodzi ludzie, którzy nie potrzebują dodatkowego wsparcia, natomiast osoby, które zgłaszają się po pomoc do *Centrum* to zazwyczaj Polacy zatrudniani w Norwegii na budowach lub w usługach sprzątających i transportowych.

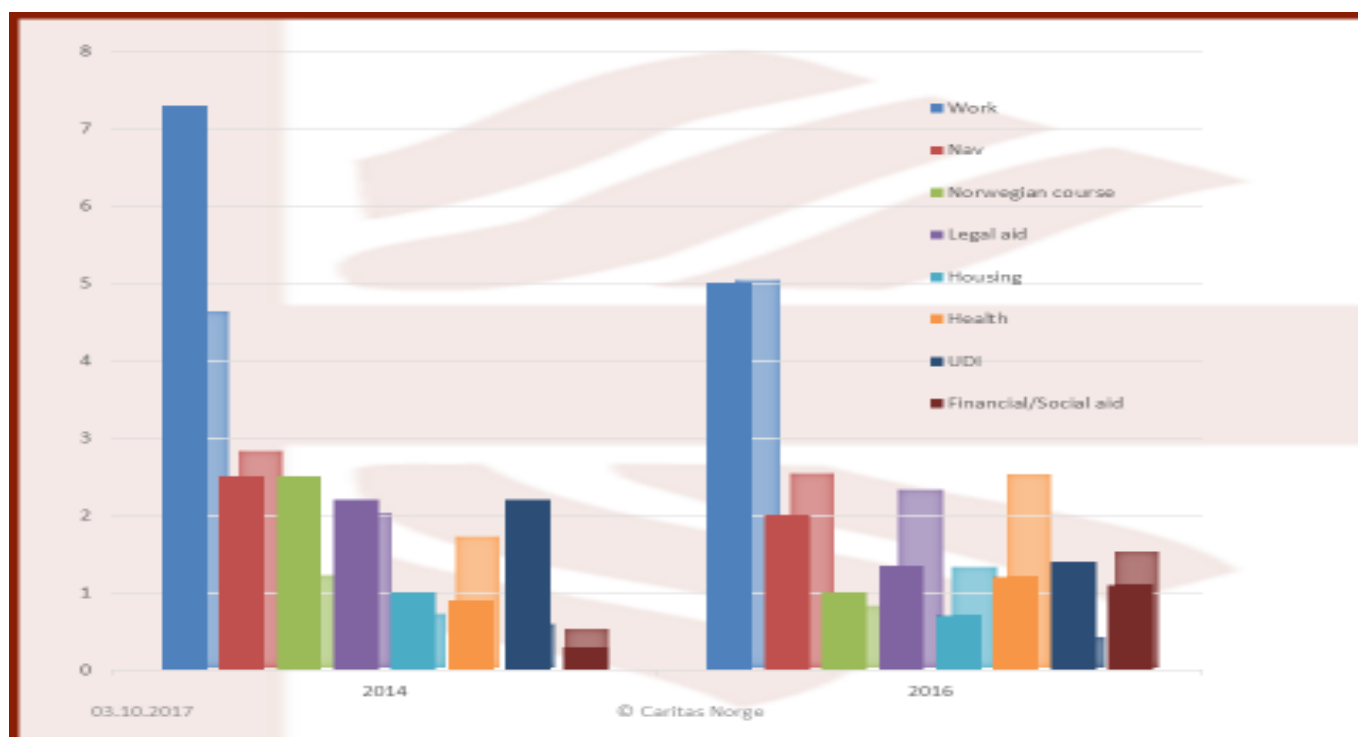
Profile Polaków przebywających w Norwegii korzystających z pomocy *Caritas* są przeważnie następujące:

- osoba starsza, zazwyczaj ponad 60 lat,
- osoba samotna bez rodziny w Norwegii,
- osoba bezrobotna z problemami finansowymi,
- osoba przebywająca w Norwegii od dawna, zazwyczaj pracująca na budowie,
- osoba nieznająca języka norweskiego oraz angielskiego (ze względu na wysokie koszty kursów językowych, osoby te nie uczą się języka),
- osoba nie posiadająca stałej pracy,
- osoba o słabej kondycji zdrowotnej.

Pracownicy *Caritas Norwegia* poprzez kontakt z osobami potrzebującymi pomocy z powodu bycia ofiarami handlu ludźmi, zdiagnozowali główne wyzwania jakie stoją przed tymi osobami, tj. problemy ze znalezieniem pracy, brak znajomości języka norweskiego, problemy zdrowotne, czy różnice kulturowe. Jeżeli chodzi o stan zdrowotny Polaków przebywających w ośrodku *Caritas*, jest on bardzo zły. Zazwyczaj każda osoba jest bardzo osłabiona i jednocześnie dolega jej kilka chorób na raz. Zdaniem lekarzy jest to ściśle związane z prowadzonym przez nich trybem życia i sytuacją finansową. Zazwyczaj wśród chorób można wymienić cukrzycę, nadciśnienie, depresję, alkoholizm, czy problemy z sercem. Dodatkowo, ze względu na brak znajomości języka wiele osób nie korzysta z badań lekarskich oraz nie wie, że przysługuje im możliwość skorzystania z tłumacza. Innym problemem jest brak miejsca zamieszkania, problemy z jego znalezieniem lub złe warunki w nim panujące. Zazwyczaj Polacy mieszkają z innymi migrantami w ciemnych i nieprzystosowanych do życia mieszkaniach, bez dostępu do toalety i prysznicy. Wszystko to powoduje, że ich stan zdrowotny coraz bardziej się pogarsza, tak samo jak problem znalezienia pracy.

Poniższa grafika pokazuje dane w procentach (w dziesiętnym podziale) nt. udzielanej pomocy i jej tematyki. Słupki z przodu ukazują ogólną liczbę migrantów korzystających z pomocy, natomiast te przezroczyste dotyczą Polaków. Zgodnie z wykresem należy zauważyć, że Polacy zazwyczaj korzystają z pomocy nt. zasad pracy na norweskim rynku (50%), przysługujących im prawom socjalnym (13%), pomocy medycznej (25%) i prawnej (23%). Porównując dane dotyczące zdrowia migrantów pochodzących z Polski można zauważyć, że w ciągu dwóch lat wzrosła liczba problemów zdrowotnych. Jest to związane m.in. z niewystarczającymi środkami do życia i złymi warunkami mieszkalnymi. Wszystko to wpływa negatywnie na samopoczucie osoby oraz prowadzi do narastania innych problemów.

Tabela nr 1 – Formy udzielanej pomocy przez Caritas.

Źródło: Dane przekazane przez Caritas Norwegia.

Ponadto, aby wesprzeć migrantów przebywających w Norwegii (w tym Polaków), Caritas koncentruje się także na następującej działalności:

- przekazywaniu informacji o prawach ofiar,
- pomocy prawnej,

- prowadzeniu kursów języka norweskiego,
- prowadzeniu kursów komputerowych,
- prowadzeniu kursów poszukiwania pracy i pisania CV,
- prowadzeniu darmowych konsultacji zdrowotnych,
- integracji ofiar ze społeczeństwem norweskim.

Armia Zbawienia

Kolejną instytucją zajmującą się wsparciem ofiar handlu ludźmi w Norwegii jest *Armia Zbawienia*. *Salvation Army* to chrześcijańskie wyznanie protestanckie, które zorganizowane jest w sposób hierarchiczny na podobieństwo organizacji militarnych. Armia Zbawienia jako zjawisko religijne określane jest mianem salwacjonizmu (*salvation*). Wyznanie to jest bardzo znane z szerokiej i intensywnej działalności charytatywnej.

W Norwegii Armia Zbawienia zajmuje się tematyką dot. *modern slavery*, czyli współczesnego niewolnictwa. W większości organizacja ta wspiera ofiary wykorzystywane do prostytucji i pracy przymusowej. Armia Zbawienia koncentruje się na szerszej definicji współczesnego niewolnictwa, ponieważ definicja handlu ludźmi bardzo często wyklucza osoby, które są wykorzystywane do pracy. Pracownicy tej organizacji zajmują się również ofiarami handlu ludźmi pochodzącymi z Polski.

Z badań prowadzonych przez Armię Zbawienia wynika, że do Norwegii w poszukiwaniu pracy przybywa bardzo dużo migrantów. Niestety, wiele z tych osób staje się później ofiarami wykorzystania do pracy przymusowej w różnych usługach. Aby pomóc ofiarom i osobom bezdomnym Kościół prowadzi specjalne punkty, w których można otrzymać jedzenie i ubrania. Z usług tych korzystają bardzo często migranci, w szczególności z Europy Wschodniej. Jeżeli chodzi o profil osób korzystających z pomocy Armii Zbawienia, to są to najczęściej osoby starsze, bezdomne lub mieszkające w bardzo złych warunkach, zarówno mężczyźni, jak i kobiety. Od czasu do czasu z pomocy korzystają także całe rodziny, które jednak nie zostają w Norwegii na dłuższy okres.

Zdaniem pracowników tej organizacji w Norwegii bardzo łatwo można otworzyć firmę, a następnie zatrudnić w niej pracowników z zagranicy. Ponadto, wielu migrantów przybywa do Norwegii ze względu na prężnie działający czarny rynek pracy, zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym. W związku z tym można znaleźć pracę nielegalnie, jednak wiąże się to z dużym ryzykiem, które może prowadzić do nadużyć pracowniczych stosowanych przez pracodawcę. Zgodnie z danymi uzyskanymi od Armii Zbawienia, w 2016 r. oficjalnie zidentyfikowano 59 osób wykorzystanych do pracy przymusowej, w tym 4 Polaków (praca na budowie oraz myjnia samochodowa).

Jeżeli chodzi o wykorzystywanych Polaków, Armia Zbawienia spotyka ich bardzo często, nie tylko na terenie Oslo, ale i w całej Norwegii. Zazwyczaj są to osoby starsze, przebywające w Norwegii od dłuższego czasu, ale pojawiają się także ludzie młodzi, niewykształceni i niepiśmienni. Bardzo widoczne jest także zjawisko wykorzystywania obywateli Polski i Ukrainy przez własnych rodaków. Polski pracodawca wynajmuje im zazwyczaj mieszkanie, a także zniechęca do nauki norweskiego. Niestety, ze względu na bardzo hermetyczne środowisko Polaków bardzo ciężko jest im w jakikolwiek sposób pomóc. Zazwyczaj przychodzą jedynie po jedzenie i ubrania, które są im oferowane. Należy wskazać, że jeden z pracowników organizacji udzielił pomocy dwóm Polakom, w wieku ok. 50 lat, którzy od jakiegoś czasu mieszkali na ulicy, wcześniej jednak pracowali na budowie nie otrzymując wynagrodzenia. Zgłosili się do Armii Zbawienia, jednak po jakimś czasie zrezygnowali z pomocy.

Armia Zbawienia prowadzi ponadto od roku 2016 schronisko *Filemon Safe House*. Jest to pierwszy dom dla ofiar wykorzystywanych do pracy przymusowej, gdzie dostępne są 4 sypialnie. Pobyt w nim przewidziany jest na 6 miesięcy, ale może być przedłużony. Podczas pobytu rezydenci schroniska otrzymują bezpieczne schronienie oraz pomoc socjalną, a także uczestniczą w kursach językowych, uczeni są jak szukać pracy, a także prowadzone są z nimi rozmowy motywacyjne. Dodatkowo rezydenci szkoleni są do pracy w jednym z hoteli, w którym następnie mogą legalnie pracować przez cały okres pobytu w schronisku.

Do działań prewencyjnych podejmowanych przez Armię Zbawienia względem polskich ofiar można zaliczyć m.in.:

- współpracę Armii Zbawienia z norweską policją, której funkcjonariusze przychodzą do centrum i rozmawiają z przebywającymi tam ofiarami w celu rozeznania sytuacji i zbudowania relacji opartej na zaufaniu,
- rozmowy z osobami odpowiedzialnymi za regulacje prawne dot. zatrudniania pracowników,
- współpracę pomiędzy norweskimi i polskimi rządowymi instytucjami,
- prowadzenie kursów języka norweskiego przez polskiego nauczyciela,
- pomoc ofiarom po powrocie do Polski w 4 miastach (Starachowice, Warszawa, Rzeszów, Malbork) – pomoc oparta na odbudowie CV, szukaniu legalnej pracy,
- wymianę informacji pomiędzy instytucjami polskimi i norweskimi.

Kirkens Bymisjon Oslo

Kirkens Bymisjon Oslo – Bymisjonscenteret jest kolejną organizacją, która wspiera ofiary handlu ludźmi i jest w Norwegii jedną z największych organizacji humanitarnych opartych na wierze. Został utworzony w Kristianii (Oslo) w 1855 roku. Jego misją jest tworzenie samodzielnych fundacji w największych miastach Norwegii, tj. w Oslo, Tromsø, Bodø, Trondheim, Bergen oraz w Stavanger, Ålesund, Kristiansand, Tønsberg, Drammen i Fredrikstad. Siedziba organizacji znajduje się w centrum Oslo. Misja ta współpracuje z władzami publicznymi i władzami społecznymi, zarówno na szczeblu gminnym, jak i centralnym. Ponadto ściśle współpracuje z innymi organizacjami kościelnymi i humanitarnymi oraz z firmami w ramach społecznej odpowiedzialności biznesu. *Mission Church City*, czyli ww. *Bymisjon* jest także członkiem Eurodiaconia, tj. europejskiej sieci diakonalnych podmiotów świadczących usługi społeczne i opiekuńcze. Ponadto jest członkiem Nordyckiej i Europejskiej sieci Misji Miasta. Organizacja ta zaangażowana jest również w międzynarodowe projekty, np. z organizacjami kościelnymi w Gwatemali. Fundacja działa w oparciu o wyznanie Kościoła Norwegii.

Jeżeli chodzi o finansowanie projektów prowadzonych przez tą instytucję to około cztery piąte całkowitego budżetu misji Kościoła pozyskiwane jest z sektora

publicznego. Pozostała kwota finansowana jest z innych funduszy, stypendiów i projektów europejskich. Ponadto, w grudniu każdego roku organizowana jest kampania pn. „Światło w ciemności”, podczas której zbierane są pieniądze.

Jednym z projektów prowadzonych przez *Kirkens Bymisjon* jest tzn. *Bymisjonssenteret*, którego celem jest niesienie pomocy ofiarom prostytucji, dzieciom, a także osobom, które napotkały na trudności przetrwania w Norwegii i nie mają wystarczających funduszy na powrót do swojego kraju. Projekt ten powstał w 2015 roku. W ramach projektu *Bymisjon* dysponuje czterema łózkami dla podróżnych, którzy nie mają dachu nad głową. Ponadto, *Kirkens Bymisjon* prowadzi także dwa schroniska w Oslo, jedno dla kobiet, drugie dla mężczyzn, w których dostępnych jest ok. 60 miejsc noclegowych.

Ponadto, *Kirkens Bymisjon* prowadzi od dwóch lat centrum pomocy, do którego może przyjść każda osoba potrzebująca pomocy. Pracownicy nie zadają tam żadnych pytań, niosą jedynie pomoc. Codziennie przez trzy godziny odbywa się śniadanie, w którym często uczestniczy ok. 150 osób. Najliczniejszą grupą szukającą pomocy są Romowie pochodzący z Bułgarii, natomiast Polacy plasują się na drugim miejscu.

Jeżeli chodzi o przypadki Polaków, którym udzielono pomocy, to zazwyczaj ich historia wyglądała bardzo podobnie. W trosce o rodzinę i o zapewnienie jej godnego życia, do Norwegii wyjeżdżali w celach zarobkowych najczęściej mężczyźni. Nie znali jednak języka oraz nie mieli wystarczających funduszy na jego naukę. Sporadycznie pojawiały się także osoby, które straciły cały dorobek życia w Polsce i postanowiły rozpocząć życie na nowo w Norwegii, lecz realia okazywały się na miejscu zupełnie inne od oczekiwania. Z dnia na dzień ludzie ci popadali w długi oraz alkoholizm.

Najnowszy program pn. *Bymission Tøyenkirken* to specjalna oferta pomocowa przeznaczona dla cudzoziemców przebywających w Oslo, należą do niej:

- pokoje w centrum miasta dla osób w trudnej sytuacji życiowej,
- codzienne śniadania oraz środy z ciepłym posiłkiem,
- CityFrokost, tj. bezpłatne posiłki dla biednych turystów w sobotę, niedzielę i poniedziałek,

- praca dla podróżników niemających funduszy na powrót do domu – praca w centrum Oslo, np. w usługach sprzątających,
- możliwość skorzystania z pralni,
- organizacja kursów szycia przeważnie dla kobiet pochodzących z Bułgarii,
- zapewnienie kursów językowych.

Zgodnie z informacjami przekazanymi przez *Kirkens Bymisjon*, w ramach prewencji i w celu zmniejszenia liczby ofiar handlu ludźmi pochodzących z Polski, należałoby uświadomić ofiary polskiego pochodzenia nt. przysługujących im praw w Polsce i Norwegii. Być może dzięki temu byłiby oni bardziej chętni do powrotu do swojego kraju, gdzie mogliby uzyskać darmową i profesjonalną pomoc we własnym języku. Bariera językowa ma jednak bardzo duże znaczenie. Bardzo wiele ofiar wykorzystywanych na terenie Norwegii nie zna bowiem ani norweskiego, ani nawet angielskiego. W związku z tym kontakt z nimi jest utrudniony.

Ponadto, w ramach *Kirkens Bymisjon* działa w Oslo Dzielne Centrum Kryzysowe (*Oslo Krisessenter*). Centrum to oferuje usługi dla osób, które zostały narażone na jeden lub więcej typów przemocy i które nie mieszkają w Centrum Kryzysowym. W razie wystąpienia potrzeby ochrony, niektóre osoby mogą zostać skierowane do jednostki mieszkalnej ww. Centrum.

Kirkens Bymisjon oferuje liczne ulotki informacyjne dla osób zagrożonych wykorzystaniem. W jednej z nich można dowiedzieć się m.in. o definicji przemocy. Ulotka ta dostępna jest w kilku językach, również w wersji polskiej.

Zgodnie z ww. definicją przemocą może być:

a) przemoc fizyczna:

- popychanie,
- ciągnięcie za włosy,
- bicie,
- kopanie,

b) przemoc psychiczna:

- bezpośrednie lub pośrednie grożenie,

- kontrolowanie osoby,
- nękanie,
- zaniedbywanie,
- izolowanie,
- ograniczanie potrzeb i opinii,

c) przemoc seksualna:

- użycie siły fizycznej lub psychicznej w celu zmuszania do aktywności seksualnej,
- gwałt,
- inne nadużycia seksualne,

d) przemoc materialna:

- niszczenie wyposażenia lub innych przedmiotów,
- wykorzystywanie ekonomiczne.

Dzięki tym ulotkom oraz zawartym w nich wskaźnikom identyfikacyjnym wiele osób szukających pomocy zgłasza się do Centrum Kryzysowego. Oferuje ono bowiem wiele usług pomocowych. Można do nich zaliczyć m.in. rozmowy indywidualne, kursy pn. „Co to jest przemoc?”, oferowane są także bezpłatne usługi adwokata, a także pomoc w kontakcie z danym adwokatem. Ponadto, w ramach Centrum odbywają się liczne grupy dyskusyjne, udzielane są porady i doradztwo, a także prowadzone są rozmowy z dziećmi, które doświadczyły lub były świadkami przemocy.

Pracownicy *Kirkens Bymisjon* szkoleni są z metod komunikacji z ofiarami, tak aby łatwiej było im uzyskać ich zaufanie. Dodatkowo Centrum stawia na pracowników i wolontariuszy pochodzących z krajów ofiar. W związku z powyższym, pracuje tam osoba z Bułgarii, a także polski wolontariusz.

Nadheim – Kirkens Bymisjon

Kolejnym miejscem, które działa w oparciu o ramy zwalczania handlu ludźmi jest *Nadheim – Kirkens Bymisjon*. Zajmuje się on zjawiskiem handlu ludźmi w Norwegii w kontekście kryzysu migracyjnego, a także wsparciem i ochroną ofiar handlu ludźmi.

Nadheim to ośrodek pomocowy znajdujący się w Oslo, który działa w ramach polityki prowadzonej przez Kościół norweski. Wspiera on głównie osoby trudniące się prostytutką. Pośród klientów ośrodka znajdują się także ofiary handlu ludźmi, które były wykorzystywane do usług seksualnych. Na chwilę obecną ośrodek ten posiada status tymczasowego projektu opłaconego przez rząd norweski (Ministerstwo Sprawiedliwości). Trwają także prace nad tym, aby uczynić go instytucją permanentną. Innymi ośrodkami tego projektu są *Natthjemmet*, w którym oferowany jest jednorazowy nocleg dla kobiet uzależnionych od narkotyków oraz *Lauras Hus*, gdzie kwatruje się kobiety z dziećmi, które zidentyfikowano jako ofiary handlu ludźmi. Z ośrodków tych w większości korzystają migranci (w 2016 r. nawiązano kontakt z 47 osobami pochodzącymi z 14 krajów – osoby te zostały zidentyfikowane jako ofiary handlu ludźmi.).

Projekt *Nadheim* działa w ramach trzech filarów. Po pierwsze prowadzi wsparcie dla osób zajmujących się prostytutką, prowadzi działania uświadamiające nt. tego zjawiska, a także zajmuje się wpływaniem na politykę krajową. Obecnie zatrudnionych jest w nim 12 pracowników socjalnych ze specjalistycznym wykształceniem, a dodatkowo pracuje w nim ok. 30 wolontariuszy. Niektórzy z nich znają język hiszpański, ponieważ wiele ofiar pochodzi także z Ameryki Południowej, czy Hiszpanii.

Jeżeli chodzi o działania podnoszące świadomość, pracownicy *Nadheim* używają do tego zarówno Internetu, ulotek, jak i działalności na ulicy. Głównym celem jest nawiązanie kontaktu z osobami, które zajmują się w Norwegii różnymi formami prostitucji, aby uzyskać ich zaufanie, wesprzeć radą oraz aby poinformować o zagrożeniach i możliwych chorobach. W 2016 r. pracownicy *Nadheim* nawiązali kontakt ze 111 osobami trudniącymi się prostytutką za pomocą działalności w terenie (2 razy w tygodniu pracownicy socjalni spacerują wzdłuż najbardziej zagrożonych ulic), natomiast poprzez Internet nawiązano kontakt z 340 osobami (dzwoniąc do osób umieszczających oferty i pytając czy potrzebują pomocy). Napotkane osoby pochodziły w większości z Rumunii i Bułgarii, a w mniejszym stopniu także z Nigerii.

W ramach *Nadheim* funkcjonuje także grupa aktywizacyjna dla wspieranych ofiar. Oferowane są tam kursy języka norweskiego, kursy komputerowe, warsztaty nt. problemów zdrowotnych w związku z prostytutką oraz warsztaty zwalczania traumy pourazowej związanej z wykorzystaniem. Ponadto, osoby korzystające z pomocy mogą

wybrać się na jednodniowe wycieczki, wziąć udział w wydarzeniach prezentujących inne kultury i kraje, a także uczestniczyć w obiadach i kolacjach. Pracownicy ośrodka wspierają również swoich klientów na innych płaszczyznach, m.in.:

- przekazują informacje o usługach zdrowotnych i społecznych oraz jak z nich skorzystać,
- oferują możliwość zrobienia testu na HIV,
- dostarczają informacji o prawach i obowiązkach związanych z legalnym pobytem,
- oferują wsparcie, gdy osoba posiada problemy fizyczne, czy też psychiczne,
- zapewniają wsparcie podczas podnoszenia kwalifikacji, tłumaczą zagadnienia norweskiego systemu pracy,
- udzielają wsparcia podczas kontaktów z władzami i służbami ścigania.

Zgodnie ze statystykami prowadzonymi przez ośrodek *Nadheim* w 2016 r. udzielono ok. 200 indywidualnych interwencji. Nie odnotowano jednak ani jednego polskiego przypadku.

Jeżeli chodzi o współdziałanie w temacie handlu ludźmi, należy podkreślić, że *Nadheim* współpracuje przy identyfikacji ofiar z norweską policją, projektem ROSA, a także z przedstawicielami wcześniej wspomnianego KOM. Natomiast w przypadku działalności politycznej organizuje liczne spotkania z politykami. W tym celu została również powołana specjalna Rada (*Client Council*), w której skład wchodzi 7 osób z doświadczeniem bycia wykorzystanym w prostytucji. Rada ta spotyka się dość regularnie i od czasu do czasu zaprasza na swoje posiedzenia polityków w celu omówienia głównych problemów związanych z tym przestępstwem, bierze udział w konferencjach oraz posiedzeniach Parlamentu – dyskusja polityczna rozpoczęła się już w 2008 roku.

Innym przykładem wspierania ofiar w ramach misji Kościoła w Oslo jest tzw. *Dom Laury (Lauras Hus)* działający w ramach *Nadheim*. Jest on ośrodkiem oferującym tymczasowe zakwaterowanie i wsparcie ofiarom handlu ludźmi wykorzystywanym w prostytucji, a także ich dzieciom. Schronisko to powstało w 2009 r. z inicjatywy Ministerstwa Sprawiedliwości w ramach rządowego planu działań na rzecz zwalczania handlu ludźmi i jest w pełni finansowane z budżetu tego ministerstwa. Dom Laury

oferuje umeblowane mieszkania dla 8 osób. Ze względu na bezpieczeństwo, adres schroniska jest strzeżony, a jego pracownicy przeprowadzają każdorazowo wywiad środowiskowy zanim podejmą decyzję o kwaterunku nowej osoby. Sprawdzany jest jej status, poziom bezpieczeństwa, a także stan zdrowia. Dom Laury posiada 6 mieszkań w głównym budynku, a ponadto posiada dwa inne na terytorium Oslo. Pracuje w nich 10 pracowników socjalnych przez 24 godziny na dobę. Ich zadaniem jest wspieranie ofiar oraz indywidualne podejście do ich potrzeb. Od pracowników wymaga się odpowiedniej wiedzy nt. systemu prawnego w Norwegii oraz empatii, dzięki której ofiara będzie czuła się bezpieczniej i zdobędzie się na zaufanie.

Głównymi założeniami schroniska są następujące punkty:

- umożliwienie rezydentom samodzielnego określenia własnych potrzeb,
- rezydenci powinni czuć się bezpiecznie i muszą być traktowani z szacunkiem,
- rezydentom oferowane jest odpowiednie wsparcie, tak aby ich samoocena wzrosła na tyle, aby stali się samodzielni,
- umożliwienie dzieciom ofiar normalnego rozwoju, w odpowiednich warunkach domowych,
- wszystkie dzieci mieszkające w schronisku mają prawo głosu i mają prawo być wysłuchane.

Ofiary handlu ludźmi, które były wykorzystywane w prostytucji kierowane są do schroniska przez pracowników projektu ROSA albo poprzez NAV, a przed każdorazowym wprowadzeniem się nowej osoby policja przeprowadza również analizę ryzyka. Dla każdej ofiary proponowany jest indywidualny plan pomocy oraz rozwoju, a codzienne wspólne zadania mają na celu lepsze zapoznanie się ofiar oraz wypracowanie zaufania. Dzięki pracownikom schroniska ofiary są powoli integrowane ze społeczeństwem norweskim. Do ich codziennych zadań należą np. warsztaty nt. zdrowia, ekonomii czy życia w rodzinie.

Ze względu na to, że ofiary handlu ludźmi bardzo często potrzebują szczegółowej pomocy, pracownicy Domu Laury wspierają rezydentów w następujący sposób:

- prowadzone są codzienne konwersacje o życiu w społeczeństwie,
- organizowane są wspólne obiady i kolacje, aby zintegrować mieszkańców,

- czynności przewyższające możliwości ofiar wykonywane są wraz z pracownikiem socjalnym,
- ofiarom zapewnione jest tłumaczenie skomplikowanych dokumentów,
- oferowana jest pomoc przy wychowywaniu dzieci ofiar przebywających w schronisku np. znalezienie szkoły, czy przedszkola,
- w przypadku konfliktów zapewniona jest mediacja pracownika socjalnego,
- udzielane jest wsparcie w kontaktach z instytucjami publicznymi i organami ścigania,
- organizowane są zajęcia nt. codziennego życia, obowiązującego systemu norweskiego,
- zapewnienie pracy, aby wypracować doświadczenie i motywację.

Schronisko nie zatrudnia jednak własnych psychologów, lekarzy, czy prawników. Jeżeli zachodzi potrzeba skorzystania z ww. usług, a ofierze przysługuje ich użycie, pracownicy socjalni Domu Laury zapewniają kontakt pomiędzy ofiarą, a odpowiednią instytucją.

Innym zagadnieniem wartym poruszenia to profil samych ofiar przebywających w schronisku. Tak jak już wspomniano są to ofiary handlu ludźmi wykorzystywane do prostytucji. Od powstania schroniska, tj. od roku 2009 udzielono pomocy ponad 50 kobietom oraz ich dzieciom. Ponadto, aż siedmioro dzieci urodziło się w trakcie trwania tego projektu. Najczęstszymi ofiarami, które uzyskują pomoc schroniska są kobiety pochodzące z Nigerii i w większości przypadków mieszkają one w schronisku od ok. 1,5 roku do 2 lat. U większości z kobiet można ponadto zauważyć objawy traumy. Wiele kobiet nie jest również w stanie zidentyfikować siebie jako ofiarę handlu ludźmi. Aby podnieść ich samoocenę, pracownicy socjalni schroniska używają słowa „ocalała” zamiast „ofiara”, a także prowadzą warsztaty wyjaśniające skąd bierze się u nich trauma i jak jej przeciwdziałać. Warsztaty te mają również na celu uświadomienie kobietom ich wartości oraz tego, że mogą rozpocząć nowe życie według swoich zasad.

W związku z tym, że ofiary handlu ludźmi bardzo często są wycofane z życia w społeczeństwie, pracownicy schroniska wspierają je tak, aby mogły ponownie funkcjonować w otaczającym je środowisku. Dzięki nawiązanym umowom z siecią hoteli

oraz ze szkołą makijażu mogą one rozpocząć naukę konkretnego zajęcia, dzięki czemu w przyszłości będą mogły znaleźć stałą pracę.

Zazwyczaj rezydentki schroniska:

- posiadają swojego indywidualnego opiekuna,
- korzystają z czasu na zastanowienie się, dzięki któremu przysługują im prawa obywatelskie w Norwegii,
- współpracują podczas tego okresu z policją przekazując dane nt. swojego oprawcy,
- w momencie zakończenia się okresu na zastanowienie, kobiety w większości występują o azyl, aby uzyskać prawa pobytowe na terenie Norwegii,
- przebywają w schronisku bez względu na ich status prawny,
- bardzo rzadko otrzymują zezwolenie na pobyt stały, mimo iż zostały uznane za ofiary handlu ludźmi (zazwyczaj są to kobiety pochodzące z Nigerii),
- posiadają status dubliński, tj. gwarancję na podstawie konwencji dublińskiej, że wniosek każdej osoby ubiegającej się o azyl w Unii Europejskiej zostanie rozpatrzony przez jedno z państw członkowskich, bez odsyłania z jednego państwa do drugiego z powodu trudności z ustaleniem kraju właściwego do rozpatrzenia wniosku o azyl.

Schronisko *Nadheim* oraz Dom Laury spełniają swoją rolę, jednak nadal są jedynie częścią projektu. W związku z tym podejmowane są działania zmierzające do prawnego uregulowania statusu obu schronisk, aby stały się permanentnymi miejscami na terenie Norwegii do ochrony ofiar handlu ludźmi.

6. Podsumowanie

Ofiarami handlu ludźmi co roku padają miliony ludzi na całym świecie: kobiety i mężczyźni, dorośli i dzieci. ONZ informuje, że biznes ten przynosi grupom przestępczym 32 miliardy dolarów dochodu każdego roku³.

Handel ludźmi jest przestępstwem wieloczynnościowym, a sprawcy stosują szereg środków w celu skutecznego zwerbowania i wykorzystania ofiar. Najczęściej są to metody dotyczące wprowadzania w błąd co do oferowanej pracy lub charakteru związku emocjonalnego pomiędzy werbownikiem a przyszłą ofiarą (tzw. metoda „na miłość”). Osoby są często wykorzystywane do niewolniczej pracy, prostytucji, żebractwa, do popełniania przestępstw, do zawierania fikcyjnych umów, w tym także małżeńskich. Stają się więc silnie uzależnione od sprawców zarówno materialnie, jak i emocjonalnie. Dlatego też przeciwdziałanie handlowi ludźmi, jak również pomoc ofiarom mają wymiar wielosektorowy i wymagają kompetencji ekspertów z wielu dziedzin. Dodatkowo, warto być wyczulonym i mieć na uwadze, że w dyskursie społecznym panuje wiele mitów i błędnych przekonań na temat zjawiska handlu ludźmi. Jedynie prawidłowe zdefiniowanie kluczowych wskaźników handlu ludźmi może być pierwszym krokiem w identyfikacji ofiar i może pomóc uratować komuś życie.

Wśród interesujących rozwiązań, które zostały wdrożone w Norwegii na uwagę zasługuje bezpieczny dom FILEMON dla męskich ofiar pracy przymusowej. Został on otworzony w kwietniu 2016 r. przez norweską Armię Zbawienia. Bezpieczny dom ma cztery miejsca, które są dostępne dla zmotywowanych dorosłych mężczyzn. Mężczyźni mają okazję do wykonywania pracy, tworzenia sieci społecznościowych i uczestniczenia we wspólnych działaniach. Dom jest pierwszym takim schronieniem skierowanym specjalnie do mężczyzn będących ofiarami pracy przymusowej w Norwegii.

Innym przedsięwzięciem podjętym przez Norwegów, które należy ocenić pozytywnie, jest utworzenie przez kilka największych samorządów miejskich w Norwegii, międzyinstytucjonalnych zespołów operacyjnych TOT (ang. *inter agency*

³ *Global Report on Trafficking in Persons*, United Nations, New York, 2014.

operational teams). Ich głównym zadaniem jest zapewnienie bezpieczeństwa i wsparcia ofiarom handlu ludźmi.

W Norwegii, władze publiczne, które uważają, że istnieje obawa, że dana osoba może być ofiarą handlu ludźmi, mają obowiązek zidentyfikować tę osobę jako potencjalną ofiarę. Instytucje odpowiedzialne za identyfikację ofiar handlu ludźmi posiadają szereg dokumentów - wytycznych, dających praktyczne wskazówki dotyczące procedur identyfikacji potencjalnych ofiar, wymiany informacji i dalszych działań. Jednym z takich opracowań jest „*Guide to – identification of possible victims of trafficking*” opracowany przez KOM. Należy wskazać, że w Norwegii istnieją różne zasady postępowania, gdy mamy do czynienia z dziećmi i dorosłymi.

Projekt "Zwiększanie świadomości Polaków, którzy mogą być narażeni na handel ludźmi podczas wyjazdu za granicę" przyczynił się do wzmocnienia współpracy bilateralnej z norweskimi instytucjami i organizacjami zaangażowanymi w zwalczanie i zapobieganie handlowi ludźmi. Ważnym elementem była także dyskusja mająca na celu rozpowszechnienie informacji o zagrożeniu wykorzystaniem wśród Polaków pracujących już w Norwegii. Wymiana doświadczeń i dobrych praktyk, które mogłyby zostać przeniesione na działania na terytorium Polski oraz pozyskanie informacji na temat wykorzystania Polaków w Norwegii z pewnością przyczynią się do wypracowania kolejnych skutecznych narzędzi w zakresie przeciwdziałania handlowi ludźmi. Można więc założyć, że zrealizowany projekt stanowi dobry punkt wyjścia do podjęcia dalszych inicjatyw i realizacji kolejnych projektów współpracy międzynarodowej w tym zakresie.

Załącznik 1 do Raportu

Projekt MSWiA „Zwiększanie świadomości Polaków, którzy mogą być narażeni na handel ludźmi podczas wyjazdu za granicę”

Projekt "Rising the awareness of Polish people who may be at risk of being trafficked while going abroad" został zrealizowany w ramach programu PL-15 "Współpracaw obszarze Schengen oraz walka z przestępczością transgraniczną i zorganizowaną, w tym przeciwdziałanie handlowi ludźmi oraz migracjom grup przestępczych".

Projekt został współfinansowany z Norweskiego Mechanizmu Finansowego:

Wartość projektu została oszacowana na 56 000 PLN, z czego 47 600 PLN stanowiło finansowanie Norweskiego Mechanizmu Finansowego. Działania projektowe zostały zrealizowane przez Wydział ds. Europejskiej Sieci Migracyjnej i Przeciwdziałania Handlowi Ludźmi Departamentu Analiz i Polityki Migracyjnej w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Działania odbyły się przy wsparciu ekspertów zewnętrznych Koordineringsenheten for ofre for menneskenadel (KOM), norweskich instytucji i organizacji pozarządowych oraz Ambasady RP w Norwegii.

Celem projektu było wzmocnienie współpracy bilateralnej z norweskimi instytucjami i organizacjami zaangażowanymi w zwalczanie i zapobieganie handlowi ludźmi, wymiana doświadczeń i dobrych praktyk w tym zakresie oraz pozyskanie informacji na temat wykorzystania Polaków w Norwegii.

Zadania projektowe miały służyć również poznaniu norweskich mechanizmów oraz rozwiązań mających zastosowanie w obszarze prewencji i zapobiegania handlowi ludźmi, a także wymianie doświadczeń i zebraniu dobrych praktyk, które mogłyby zostać przeniesione na działania na terytorium Polski. Ważnym elementem była także dyskusja mająca na celu rozpowszechnienie informacji o zagrożeniu wykorzystaniem wśród Polaków pracujących już w Norwegii.

Do działań projektowych należały:

- organizacja wizyty studyjnej w Oslo dla pięciu przedstawicieli z Polski (3 przedstawicieli MSWiA, 1 przedstawiciel Komendy Głównej Policji i 1 przedstawiciel Komendy Głównej Straży Granicznej). Podczas wizyty eksperci mieli spotkać się z osobami odpowiedzialnymi za przeciwdziałanie handlowi ludźmi w Norwegii. Celem wizyty miało być zebranie materiałów niezbędnych do opracowania raportu dotyczącego sytuacji Polaków wyjeżdżających do pracy do Norwegii oraz tych, którzy już tam przebywają,
- opracowanie publikacji dotyczącej sytuacji handlu ludźmi w Polsce i sytuacji Polaków, którzy wyjeżdżają za granicę. Raport ten oparty miał być na informacjach i danych, zdobytych podczas wizyty studyjnej w Norwegii.

Załącznik 2 do Raportu

Wizyta studyjna w Oslo – 20-22 września 2017 r.

W dniach 20-22 września odbyła się wizyta studyjna w Oslo, a dnia 21 września zorganizowano seminarium, w którym udział wzięło pięciu przedstawicieli z Polski (3 przedstawiciele MSWiA, 1 przedstawiciel Komendy Głównej Policji i 1 przedstawiciel Komendy Głównej Straży Granicznej).

Pierwszego dnia polska delegacja spotkała się z przedstawicielami norweskiej Krajowej Dyrekcji Policji, w której znajduje się specjalna komórka odpowiadająca za ściganie przestępstw handlu ludźmi. W komórce tej – Wydziale do Spraw Koordynacji dla Ofiar Handlu Ludźmi – odbyło się spotkanie informacyjne oraz wymiana doświadczeń polskich i norweskich ekspertów działających w obszarze przeciwdziałania handlowi ludźmi.

Drugiego dnia w Ambasadzie RP w Norwegii zorganizowane zostało całodniowe seminarium. Poza przedstawicielem MSWiA – czynny udział w roli panelistów wzięły także osoby z norweskich instytucji zajmujących się zwalczaniem handlu ludźmi oraz niesieniem pomocy ofiarom tego procederu, tj. z Biura Międzynarodowej Organizacji Migracji (IOM) z siedzibą w Oslo, Urzędu ds. Imigracji (UDI), ROSA, Czerwonego Krzyża, NAV, CARITAS, Armii Zbawienia, Kościelnej Misji Miejskiej w Oslo. Wśród zaproszonych gości byli również przedstawiciele organizacji pozarządowych i instytucji naukowych, korpusu dyplomatycznego państw nordyckich, bałtyckich, Grupy Wyszehradzkiej, Bałkanów, Ukrainy i Filipin oraz Ministerstwa Spraw Zagranicznych Norwegii.

Trzeciego dnia polscy eksperci odwiedzili ośrodek prowadzony przez Kościelną Misję Miejską w Nadheim Oslo dla kobiet – ofiar przemocy i wykorzystywania seksualnego, w którym pracownicy przedstawili zagadnienia związane ze swoją pracą z potencjalnymi ofiarami handlu ludźmi.

Program wizyty studyjnej

Skład polskiej delegacji:

1. Marcelina Mroczkowska – starszy specjalista, Departament Analiz i Polityki Migracyjnej, MSWiA,
2. Justyna Jarząbska – starszy specjalista, Departament Analiz i Polityki Migracyjnej, MSWiA,
3. Agata Kobylińska – ekspert, Departament Analiz i Polityki Migracyjnej, MSWiA,
4. podinsp. Michał Grzelec, Naczelnik Wydziału do walki z Handlem Ludźmi, Biuro Kryminalne, Komenda Główna Policji,
5. mjr Tomasz Nowak – ekspert Wydziału I do Walki z Przestępczością Zorganizowaną, Zarząd Operacyjno-Śledczy, Komenda Główna Straży Granicznej.

Dzień 1 – 20 Września (Środa), 13:00-15:00

13:00 – 15:00 Spotkanie polskiej delegacji z reprezentacją KOM

Sytuacja handlu ludźmi w Norwegii. System ochrony i pomocy dla ofiar handlu ludźmi z THB. Zapobieganie handlowi ludźmi w Norwegii. Ściganie handlu ludźmi przez egzekwowanie prawa.

Dzień 2 – 21 Września (Czwartek), 09.00 – 17:00

PROGRAM SEMINARIUM

08.30 – 09.00 **Przywitanie gości**

I PANEL:

09.00 – 09.30 **Justyna Jarząbska, DAiPM, MSWiA**

Polskie doświadczenie w zapobieganiu handlowi ludźmi

09.30 – 10.00 **Arbresha Dula, The IOM Mission**

IOM Powroty i pomoc w reintegracji wrażliwym grupom migrantów
(Vulnerable Migrants)

10.00 – 10.30 **Hanna Holmelin, (UDI)**

Główne odpowiedzialności Urzędu ds. Imigracji w obszarze handle ludźmi

10.30 – 11.00 **Czas na pytania i dyskusję**

II PANEL:

11.00 – 11.30 **Lisa Weldehanna, ROSA**

Projekt ROSA - wnioski wyciągnięte z doświadczeń związanych z norweską linią lotniczą dotyczącą handlu ludźmi, prowadzenie dochodzeń pośród, które mają styczność z handlem ludźmi - konkretne kwestie, zarządzanie sprawami, a także pytania w ogóle.

11.30 – 12.00 **Celine Blom, Anna Boam, The Red Cross**

Ogólne prace, zadania i doświadczenia Czerwonego Krzyża. Wsparcie i ochrona ofiar handlu ludźmi udzielona przez Czerwony Krzyż w Oslo.

Doświadczenie i wiedza na temat sytuacji polskich pracowników w szarej strefie między "czystą" eksploatacją na rynku pracy a handlem ludźmi przez schronienie dla bezdomnych imigrantów.

12.00 – 12.30 **Veronica Hegertun, NAV Grunerløkka Oslo (pomoc społeczna)**

Działania NAV i wsparcie dla wszystkich ofiar handlu ludźmi zidentyfikowanymi w gminie Oslo (mieszkalnictwo, utrzymanie życia, praca w praktyce lub inne odpowiednie działania).

Wsparcie dla obywateli polskich w ramach programu NAV w Oslo - doświadczenia i wnioski.

12.30 – 13.00 **Czas na pytania i dyskusję**

13:00 – 14:00 **Obiad / rozmowy nieformalne**

III PANEL:

14.00 – 14.30 **Anna-Sofie Ekendahl-Dreyer, Caritas**

Caritas Norwegia pracuje z polskimi migrantami w trudnej sytuacji:
"Mężczyźni zagrożeni, migranci zaradni w miejscu pracy".

14.30 – 15.00 **Petra Kjellen Brooke, The Salvation Army**

Armia Zbawienia działa przeciwko nowoczesnym niewolnictwu i handlowi ludźmi – zbiór doświadczeń.

15.00 – 15.30 **Maren Stinessen, Kirkens Bymisjon Oslo, Bymisjonsenteret**

Kirkens Bymisjon / Bymisjonsenteret działania, doświadczenia i wnioski wyciągnięte z pracy z migrantami podatnymi na zagrożenia.

15.30 – 16.00 **Czas na pytania i dyskusję**

16.00 – 17.00 **Przerwa na kawę / rozmowy nieformalne**

Dzień 3 – 22 Września (Piątek), 09.00 – 11.00

09.00-11.00 **Spotkanie polskiej delegacji z przedstawicielami
Nadheim – Kirkens Bymisjon**

Zjawisko handlu ludźmi w Norwegii w kontekście przepływów migracyjnych. Wsparcie i ochrona ofiar handlu ludźmi.